HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 11 Issue 3, June 2019

DOI Number: 10.9737/hist.2019.755

Araştırma Makalesi

Makalenin Geliş Tarihi: 22.03.2019 Kabul Tarihi: 19.04.2019

Atıf Künyesi: Feyza Kurnaz Şahin, “Hatay’ın Bağımsızlığı Sürecinde Türkiye ve Türklere Yönelik Olumsuz Propaganda Faaliyetleri (1938-1939)”, *History Studies*, 11/3, Haziran 2019, s. 1093-1122.

Hatay’ın Bağımsızlığı Sürecinde Türkiye ve Türklere Yönelik Olumsuz Propaganda Faaliyetleri (1938-1939)

Negative Propaganda Activities against Turkey and Turkish People during the Independence Process of Hatay (1938-1939)

Doç. Dr. Feyza Kurnaz Şahin

ORCID No: 0000-0002-4858-1639

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Volume 11
Issue 3
June
2019

Öz: Çalışmanın amacı Hatay’ın bağımsızlığını kazanması sürecinde, Nisan 1938’den itibaren Hatay’daki seçim faaliyetlerinin başlamasıyla birlikte Türkiye ve Türkler aleyhinde yapılan olumsuz propaganda faaliyetlerini irdelemek olarak tanımlanır.

1936 yılında Hatay sorunun ortaya çıkmasıyla birlikte Türkiye’nin yürütmüş olduğu barışçı diplomasi meyvesini vermiş, Sandler raporu doğrultusunda Milletler Cemiyeti Nisan 1937’de Sancak’ın ayrı varlığını kabul etmiştir. Sancak için hazırlanan statü ve anayasa gereğince yasama meclisinin oluşturulması için seçimlerin yapılması kararlaştırılmıştır. Bu amaçla Nisan 1938’de Sancak’ta seçimlerin başlaması öngörülmüştür.

Bu süreçte seçimlerin Türkler aleyhine sonuçlanması için Milletler Cemiyeti Seçim Komisyonu üyeleri ve Fransa propaganda faaliyetlerine başlamıştır. Seçim Komisyonu seçim yönetmeliğini Fransız görevlilerine danışarak hazırladığı gibi ayrıca halka bir beyanname neşrederek Türk olmayan unsurların baskıya maruz kaldığını belirtmiştir. Öte yandan Fransa seçimlerin kendi lehine sonuçlanması için Türkiye aleyhtarı propaganda faaliyetlerini hızlandırmıştır. Fransa, Suriye’de bulunan Hınçak ve Taşnak Ermenilerini keza Arap nüfusunu Hatay’a taşıyarak bunları seçmen olarak kaydetmiş, böylece bölgedeki Arap ve Ermeni nüfusunu artırmıştır. Seçimlerde Türklerden yana olan Alevi halkı baskı altına almış, Türk listelerine kaydolmak isteyen seçmenlere gözdağı vermek için listelere yazılanların katledileceğine ilişkin propaganda yayılmıştır. Bu şekilde Türklerin seçmen sayısı az gösterilmeye çalışılmıştır. Fransa’nın kışkırtmalarıyla Arap dünyasında Türkiye aleyhtarı propaganda faaliyetleri hız kazanmıştır. Fransa’nın propagandif tavrı bölgede bulunan etnik unsurlar arasında gerginliği turmandırmıştır.

Bölgede aktif propaganda yapan diğer bir ülke ise İtalya’dır. İskenderun’daki İtalyan konsolosluğu İtalya lehine propaganda faaliyetlerini artırarak Alevilere “Alevi Faşistliği” propagandası yapmıştır. Türkiye, Hatay’daki yabancıların muntazam bir şebeke kurarak bir program dâhilinde yaptıkları propagandaları önlemek ve aktif bir karşı propaganda faaliyetine koyulmak gerektiğini anlamıştır.

Araştırmada 1938 Hatay seçimleri sırasında Fransa’nın ve bilahare İtalya’nın Türkler aleyhine yaptığı propaganda faaliyetleri arşiv kaynaklarına dayanarak irdelenmiştir. Araştırmanın temel kaynağını Genelkurmay ATASE Arşivi ve Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivindeki belgeler oluşturmıştır. İlaveten süreli yayınlar ve telif eserlerden de yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hatay (Sancak), Propaganda, Fransa, İtalya, Türkiye.

Abstract: The purpose of this study is to investigate negative propaganda activities against Turkey and Turkish people with the start of election activities in Hatay during the period that Hatay gained independence as from April 1938.

In 1936, the peaceful policy carried out by Turkey for solving the Hatay problem brought results, and the League of Nations recognized the independence of the Sanjak in accordance with the Sandler report in April, 1937. It was decided to hold elections in order to form a legislative assembly in conformity with the status and constitution prepared for the Sanjak. For this purpose, it was proposed to start elections in the Sanjak in April, 1938.

Members of the Election Commission of the League of Nations and France started propaganda activities for arriving at a conclusion against Turkish people during this period. The Election Commission prepared the election regulation in consultation with the French officials and also stated that non-Turkish groups were under pressure by promulgating a declaration to the community. Moreover, France accelerated the propaganda activities against Turkey for the purpose that the elections would result in its own favour. France moved Hınçak and Taşnak Armenians and also Arab population from Syria to Hatay and registered them as electors and thus increased the Arabic and Armenian population in the region. In the elections, it suppressed the Alevi people who were on Turkey's side, and propaganda was spread about that the listed people would be slaughtered in order to threaten the people who desired to enrol into the Turkish lists. By this way, the number of Turkish electors was tried to be shown lesser. With the provocations of France, propaganda activities against Turkey accelerated in the Arabic world. The propagandistic attitude of France increased the tension among the ethnic groups in the region.

Another country carrying out active propaganda in the region was Italy. The Italian consul in İskenderun increased the propaganda activities on behalf of Italy and carried out "Alevi Fascism" towards the Alevi people. Turkey understood that it was necessary to prevent propaganda activities of the foreigners in Hatay performed by forming a coordinated network within the scope of a program and to settle down an active counter-propaganda.

In this research, the propaganda activities of France during the 1938 Hatay elections and of Italy afterwards against Turkish people were analysed depending on archival resources. The main sources of the research were the documents in the ATASE Archive of General Staff and the Republic Archives of the Presidency. Moreover, periodicals and the copyrighted works were also used.

Keywords: Hatay (Sanjak), Propaganda, France, Italy, Turkey.

Giriş

İskenderun ve havalisi Osmanlı Devleti döneminde Suriye Eyaleti'ne bağlı bir sancak statüsünde idi¹. Mondros Mütarekesi imzalandığında Türk birliklerinin elinde olan bölge, bilahare İtilaf Devletleri tarafından işgal edildi. Sancak (Hatay), 28 Ocak 1920'de ilan edilen Misak-ı Milli sınırları içinde yer alıyordu². Zira Misak-ı Milli'nin birinci maddesinde yer alan "30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Anlaşmasıyla belirlenen sınırların içinde veya dışında kalan Osmanlı İslam çoğunluğunun oturduğu kısımların tümünün gerçekten ve hükmen hiçbir sebeple ayrılık kabul etmez bir bütündür" esası getirildi³. Ancak Türkiye'nin bölgenin kendisine bırakılmasıyla ilgili ısrarına rağmen Sancak, Fransızlarla yapılan 20 Ekim 1921 tarihli Ankara İtilâfnamesi hükümleri gereğince Misak-ı Milli sınırları dışında kaldı ve anlaşmanın 7. maddesi gereğince İskenderun bölgesi için, özel bir yönetim rejimi kuruldu.

¹ Abdurrahman Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, TTK Yay., Ankara 1991, s. 1; Mehmet Ayçiçek, "Antakya Şehri'nin Sosyal ve Ekonomik Durumu (1865-1866)", *Hatay Araştırmaları III*, (Editörler; Ahmet Gündüz, Haydar Çoruh), Kültür Bakanlığı Yay., Hatay 2017, s. 89.

² İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları (1920-1945)*, C. I, 2. Baskı, TTK Yay., Ankara 1989, s. 531; *Hatay Devleti Millet Meclisi Zabıtları*, (Hazırlayan Mehmet Tekin), Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2009, s. 2-5.

³ Mustafa Budak, *Misak-ı Milli'den Lozan'a*, Küre Yay., Beşinci Baskı, İstanbul 2014, s. 156-157; Ergünöz Akçora, "Hatay'ın Anavatan'a İlhakının Türk Dış Politikasındaki Yeri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XI, S. 32, (Temmuz 1995), s. 380.

Buna göre bölgenin Türk soyundan gelen halkı, kültürlerinin gelişmesi için her türlü kolaylıktan yararlanacak, Türk dili resmi bir niteliğe sahip olacaktı. Hatay sorunu, Lozan Antlaşması ile tam bir çözüme ulaştırılamadı. İskenderun bölgesi için 20 Ekim 1921'de Fransızlarla imzalanan Ankara Antlaşması esasları Lozan Antlaşması'nda aynen kabul edildi⁴.

Hatay sorunu, Fransa'nın Suriye bölgesindeki manda yönetimini kaldırarak bölgeye bağımsızlık tanımaya karar vermesi üzerine 1936'da gündeme geldi. Bu noktada Sancak'ta yaşayan Türklerin geleceğinin Suriye yönetimine bırakılması Türkiye ve bölgedeki Türkler tarafından tepkiyle karşılandı. Türkiye, Hatay'ı şahsi meselesi olarak adlandıran Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği üzerine harekete geçti ve Hatay'ın bağımsızlığı için Milletler Cemiyeti nezdinde diplomatik girişimlerde bulundu⁵.

Milletler Cemiyeti Aralık 1936'da Antakya ve İskenderun meselesini müzakere gündemine aldı. Türkiye bu toplantıya Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Aras'ın başkanlığı altında Cumhurbaşkanlığı Umumi Kâtibi Hasan Rıza Soyak ile Hariciye Vekaleti katibi Numan Menemencioğlu'nun murahhas ve Emniyet Umum Müdürü Şükrü ve hususi kalem müdürü Refik Amir Kocamaz ile Hukuk Müşavir Muavini Fatin Rüştü Zorlu, Genelkurmay'dan Yüzbaşı Talat'ın müşavir ve hariciye memurlarından Ali Haydar Görk ve Şemsettin Arif Mardin'in katip olarak iştirak etmelerini kararlaştırdı. Türk tarafı Milletler Cemiyeti nezdinde kendi tezini kabul ettirmek için önemli ve başarılı bir diploması örneğini gösterdi⁶.

İngiltere'nin de desteğiyle Milletler Cemiyeti Konseyi, hazırlanan Sandler raporu doğrultusunda 29 Mayıs 1937'de İskenderun Sancağı'nın hukuki olarak ayrı bir varlık olarak tanınmasını kabul etti. Böylece bir Sancak Devleti kurulması sağlandı. Sancak'a bağımsızlık statüsü verilmesinde uluslararası alanda yaşanan gelişmeler de etkili oldu. Zira bu dönemde Avrupa siyasi açıdan oldukça gergin bir dönem yaşamakta idi. Almanya ve İtalya'nın saldırgan tutumları Avrupa'da barış havasını bozdu. Antirevizyonist tarafı temsil eden İngiltere ve

⁴ Ankara'da 20 Teşrinievvel 1337-1921 tarihinde No: 100 olarak imza edilmiştir. *Düstur*, 3. Tertip, C. 2, (10 Mart 1337-28 Şubat 1338), Milliyet Matbaası, İstanbul 1929, s. 152-171; Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), (Fon/Kutu. Gömlek. Sıra) 30.10.0.0/224.510.12, Tarih: 4.7.1938; Tayfur Sökmen, *Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, TTK. Yay., 2. Baskı, Ankara 1992, s. 6-7; Esin Dayı, "Hatay Devleti ve Hatay'ın Anavatana Katılması", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 19, Erzurum, 2002, s. 332; Esin Tüylü Turan, "Ulus ve Cumhuriyet Gazetelerine Göre Hatay Sorunu ve Hatay'ın Anavatana Bağlanması", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl 2, No. 1, (Mart 2017), s. 285-286; Tarık Saygı, "Lozan Anlaşmasında Musul Sorunu ve Hatay Meselesi", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 5, S. 10, (Mart 2016), s. 166-168; Olcay Özkaya Duman, "Kalemde Kelama Sancak'ta Bir Dil Atölyesi ve Anadil Savunması "Yeni Mecmua" (1928-1930)", *Hatay Tarihi ve Kültürü Üzerine Araştırmalar I, Dr. Mehmet Tekin Armağanı*, (Editörler: Sacit Uğuz, Bülent Arı), Mustafa Kemal Üniversitesi Yay., Hatay 2016, s. 204.

⁵ BCA, 30.18.01.02/71.01.02, s. 1-2, Tarih: 31.12.1936; Yusuf Sarınoy, "Atatürk'ün Hatay Politikası II (1938-1939)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XII, S. 35, (Temmuz 1996), s. 407; Bülent Şener, "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasında Çok Yönlü Bir İnce Diploması Uygulaması: Siyasal, Hukuksal ve Askerî Boyutlarıyla Hatay'ın Türkiye'ye Katılması Süreci (1921-1939)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 34, S. 97, (Bahar 2018), s. 143-144; Ercan Karakoç, "Atatürk'ün Hatay Davası", *Bilgi*, S. 50, Yaz, 2009, s. 101-103; Figen Atabey, "Hatay'ın "Anavatan'a Katılma Süreci", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 7, (Temmuz 2015), s. 192-193; Ahmet Asker, "Misak-ı Milli'den Anavatan'a: Sancak Meselesi ve Çözümü", *Yeni Türkiye Misak-ı Milli Özel Sayısı*, S. 93, 2017, s. 1106; Mithat Aydın-Cengiz Akseki, "Türk Ulusal Basınına Göre 1938'de Hatay ve Atatürk'ün Ölümünün Hatay'daki Yansımaları", *Belgi*, S. 15 (Kış 2018/I), s. 656-657.

⁶ BCA, 30.18.01.02/71.01.02, s. 1-2, Tarih: 31.12.1936; BCA, 30.18.01.02/71.01.02, s. 3, Tarih: 31.12.1936; BCA, 30.18.01.02/71.01.02, s. 4-5, Tarih: 8.12.1936; Cemiyet-i Akvam'ın Hatay ile ilgili görüşmeleri için Türk tarafından gönderilen heyetin üyelerinde 1937 yılında küçük değişiklikler yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. BCA, 30.18.1.2/71.4.15, s. 1-4, Tarih: 19.01.1937; BCA, 30.18.1.2/71.4.15, s. 5, Tarih: 12.01.1937; BCA, 30.18.1.2/71.4.15, Tarih: 20.01.1937; BCA, 30.18.01.02/82.9.6, Tarih: 16 Şubat 1938.

Fransa'nın Türkiye'ye olan ihtiyaçları arttı. Fransa, Türkiye ile ilişkilerini düzenlemek niyetinde idi. Bu amaçla Sancak'a bağımsızlık statüsü verilmesini kabul etti⁷.

Fransa, Sancak için bağımsızlık çabaları sürerken dahi bölgede Türkler aleyhine propaganda⁸ faaliyetlerini sürdürdü. Bölgede bulunan Fransız subayların özellikle sınır boyunda bulunan Suriyeli göçebelere “Sınır boyunda durmayın, Türkler sizin koyunlarınızı götürecek” şeklinde uyarılarda bulundukları bildirilmektedir. Öte yandan Hatay'ın ayrı varlık olarak kabul edilmesinden endişe duyan Ermeniler Fransızlara başvurarak endişelerini dile getirmişlerdir. Bunun üzerine Fransızlar, Ermenileri hür ve bağımsız yaşatacakları propagandasını yapmışlardır⁹.

1) Sancak'ta Seçim Hazırlıkları ve Fransa'nın Bölgede Türkler Aleyhine Başlattığı Olumsuz Propaganda

Sancak'ta yasama meclisinin oluşturulması amacıyla Nisan 1938'de seçimlerin yapılması öngörülmüş idi. Seçimler iki dereceli olacak, meclis kırk üyeden oluşacaktı. Seçimler Milletler Cemiyeti Seçim Komisyonu'nun gözetiminde yapılacaktı¹⁰. Hatay seçimlerini denetleyecek Milletler Cemiyeti heyetinde şu isimler bulunuyordu; Roger Secretan (İsviçre), Jacques Lagrange (Belçika), H.Ch.G.J. Van der Mandere (Hollanda), H. Reimers (Norveç). Hususi mahkeme üyeleri ise Aristide Phocas (Yunanistan), Krüue Jensen (Norveç), Pierre Burnier (İsveç) idi. Bunlar dışında bölgede gözlemci sıfatıyla görevlendirilen İngiltere, Yunanistan, Hollanda, Norveç, İsveç ve Yugoslavya'dan görevliler bulunmakta idi¹¹.

Hatay'da seçim çalışmaları süreci Türkiye ve Fransa açısından çok olumlu seyretmedi. Tarafların Cenevre ve Ankara'da görüşmelerinin ardından elde edilen kazanımların bölgede aynı düzeyde cereyan etmediği açıktır. Bu husus Fransız basınında da dile getirildi. Zira Cumhuriyet gazetesinin 5 Nisan 1938 tarihli nüshasında yer alan “Fransa'da Nihayet Mantıklı Bir Ses Yükselbildi” başlıklı haberde Paris'te çıkan “Ajans Ekonomike Financier” isimli bir gazetenin haberine yer verildi. Bu habere göre, Hatay işinde Cumhuriyet yazarı Yunus Nadi tarafından kaleme alınan makale bir uyarı niteliğindedir ve kulak verilmesi gerekli idi. İskenderun Sancağında yapılacak seçimler hususunda Numan Menemencioğlu başkanlığındaki Türk heyeti ile yapılan müzakereler ve Cenevre'den alınan haberlerin Fransa'da yakından takip edildiği, uluslararası alanda yaşanan hadiselerin bu dikkati artırdığı dile getirildi. Fransa ve Türkiye heyetleri arasında Cenevre'de yapılan görüşmelerin her iki tarafta da memnuniyet yarattığı ifade edildi. Ancak Fransa'nın Cenevre ve Ankara'daki temaslarından elde edilen faydaların Suriye'deki diplomasi servislerinin düzen ve idareden yoksun olmaları nedeniyle

⁷ Melek, a.g.e., s. 37-38; Sarıay, a.g.m., s. 407.

⁸ Propagandanın çeşitli tanımları bulunmaktadır. En geniş tanımıyla propaganda; “bir düşünce sistemini yaymak, hedef olan millet veya kitleyi fikren kazanmak, karşı tarafın zihin ve psikolojisini arzu edilen tesire tabi kılmak için teşkilatlı ve devamlı bir surette telkinlerde bulunmak ve faaliyet göstermektir. Yine bir fikrin her çeşit vasıta ile yararlanılarak hedef olan kitleye telkin edilmesidir. Ya da bir şahsın veya bir grubun, diğer grupların davranışlarını herhangi bir durumda propagandacının arzuladığı şekilde reaksiyon göstermesini sağlamak amacıyla her çeşit haberleşme aracını kullanarak kontrol altına almaya veya değiştirmeye bilerek teşebbüs etmesidir”. Geniş bilgi için bkz. Hamit Pehlivanlı, “Çanakkale Muharebeleri Sırasında Müttefiklerin Propagandası ve Karşı Propaganda”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. VII, S. 21, (Temmuz 1991), s. 535-536; Burak Boyraz-Ali Cantürk, “Amerika Birleşik Devletleri Örneğinde İkinci Dünya Savaşı Dönemi Askeri Propaganda Posterleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 33, s. 497.

⁹ Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE), İDH (İkinci Dünya Harbi Koleksiyonu), (Kutu/Gömlek) 7/38, Tarih: 15.01.1937.

¹⁰ BCA, 30.10.0.0/224.510.12, s. 6, Tarih: 04.07.1938; Adil Dağıstan - Adnan Sofuoğlu, *İşgalden Katılıma Hatay “Atatürk’ün Dış Politika Zaferi”*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2008, s. 71-72.

¹¹ “Hatay İntihab Kontrol Heyeti Antakya’da”, *Cumhuriyet*, Ondördüncü Yıl, Sayı: 5009, 25 Nisan 1938, s. 3.

kaybedilebileceğine dikkat çekildi. Türk-Fransız dostluğunun Sancak'taki alt düzeyde memurların beceriksizliği yüzünden tekrar zor duruma düşebileceği uyarısında bulunuldu¹².

Türkiye-Fransa arasında gerçekleşen diplomatik görüşmelere rağmen seçim sürecinde Fransa, Türk aleyhtarı propaganda çabası içerisine girdi. Fransa kendine taraftar bir meclis çoğunluğunu elde etmek amacıyla bölgede Türkler üzerinde baskıyı artırdı. Kendi istekleri doğrultusunda bir meclis çoğunluğuna ulaşmak amacıyla seçim yönetmeliğine müdahale etti. Öyle ki Milletler Cemiyeti tarafından görevlendirilen seçim komisyonu üyeleri seçim yönetmeliğini Fransız görevlilerine danışarak hazırladı¹³. Fransa bununla da yetinmedi. Suriye'de bulunan Hınçak ve Taşnak Ermenilerini keza Arap nüfusunu Hatay'a taşıyarak bunları seçmen olarak kaydetti. Böylece hem bölgedeki Arap ve Ermeni nüfusunu artırdı hem de Türkler aleyhinde propagandaya başladı. Seçimlerde Türklerden yana olan Alevi halkı baskı altına aldı. Türk listelerine kaydolmak isteyen seçmenlere gözdağı verildi. Böylece Türklerin seçmen sayısı az gösterilmeye çalışıldı¹⁴.

Fransa'nın seçim sürecindeki tutumu ve propaganda faaliyetleri bölgede gerginliğe neden oldu. Fransa'nın baskıcı tutumu tazyik hareketlerinin doğurduğu heyecan ve sabırsızlık Türk aleyhtarı kesimlerin silahlanmasına neden oldu. Nitekim Aktepe'de iki Türk jandarma şehit edildi. Bunun üzerine bölgede kolluk kuvvetleri silah taşınmasına karşı mücadele verdi. Şehir ve köylere giren çıkanların üstleri arandı. Müfrezeler şehrin önemli merkezlerini tuttu. Öte yandan Yenigün gazetesi bölgedeki bazı yöneticilerin değişeceğini haber vermesi üzerine Fransız manda temsilcisi M.G. Garreau tarafından kapatıldı. Yenigün gazetesinin yerine 10 Mayıs'tan itibaren Hatay Yolu gazetesi yayın hayatına başladı¹⁵. Seçim nedeniyle vuku bulan hadiseler, gazetelerin kapatılması, şehirlerdeki sıkı denetim adeta askeri işgal altına sokulması Hatay'da seçimle ilgili gergin bir sürecin yaşanmasına neden oldu.

Fransa'nın seçim sürecinde sergilediği propagandif tutum Türkiye'de ulusal basında eleştiri konusu oldu. Cumhuriyet gazetesinde Yunus Nadi tarafından kaleme alınan "*Hatay'da Seçim Başladı*" başlıklı makalede, seçimlerle beraber Türkler aleyhine hadiselerin başladığına vurgu yapıldı. Yunus Nadi, bu hadiseleri yapanların Fransız manda yönetimi tarafından teşvik edildiğini, mandater Fransa'nın Hatay'daki mümessilinin Türkiye'nin Hatay ile ilgili anlaşmalara dayanarak mahalli bir rejim kurulmasından başka bir şey istemediğine kanaat getirmiş olması gerektiğini dile getirdi. Seçimlerin dürüst ve selametle yapılmasının Hatay düğümünü çözmenin tek çaresi olduğunu, seçimin adaletli olmaması halinde Fransız-Türk dostluğunun yara alacağını ifade etti. Hatay'da yapılacak seçimlerde Türk ekseriyetine dayanan hususi bir idare kurmanın olumlu sonuç vereceğini hatırlattı. Ancak Fransa manda yönetimi bunun tam tersi hareket etmekte idi. Esasen bölgede Türklerin çoğunlukta bulunduğu anlaşmalarla da kabul edilmiş ve Hatay'da hususi bir Türk idaresinin kurulması kararlaştırılmış idi. Bu gerçeğe rağmen Fransa'nın anlaşmalarla kabul edilen durumun tam aksine hareket ettiği belirtilmektedir. Fransa tabii olmayan gayretler içerisine girerek Türk ekseriyetini şüpheye düşürecek faaliyetler içerisine girdi. Bu kapsamda Hatay'daki Alevi Türklerin Sünni Türklerle birlikte hareket etmeleri engellenmeye çalışıldı. Bu durum Hatay seçimlerini karıştırmak isteyenlerin canla başla çalıştığı bir meseledir. İskenderun'da Hatay Alevi Türklerinin Sünni

¹² "Fransa'dan Nihayet Mantıklı Bir Ses Yükseldi", *Cumhuriyet*, Sayı: 4989, 5 Nisan 1938, s. 3.

¹³ "Hükümet Hatay'ı İfsad Eden Komisyon İle Her Türlü Münasebatımızın Kesildiğini Bildirdi", *Cumhuriyet*, Sayı: 5067, 22 Haziran 1938, s. 1, 7; "Sulh Meşalesi Mi?, Politika Aleti Mi?", *Cumhuriyet*, S. 5067, 22 Haziran 1938, s. 1, 7.

¹⁴ ATASE, İDH, 8/65-1, Tarih: 10.06.1938; Hasan Köni, "Hatay Sorununa Yeni Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C. 1, S. 4, (1989), s. 535-536; Nadir Nadi, "Türk Tezi Zafere Kavuşacak", *Cumhuriyet*, Sayı: 5066, 21 Haziran 1938, s. 1, 3.

¹⁵ "Hatayda Türk Aleyhtarlığı", *Cumhuriyet*, Sayı: 5023, 9 Mayıs 1938, s. 1, 3.

Türklerle beraber hareket etmesini engellemek için çeşitli olaylar çıkarıldı. Yazar, Hatay'ı Türk çoğunluğa dayanan idareden farklı bir şekle dönüştürmeye çalışmanın Hatay'ı daha da karıştıracığı uyarısında bulundu¹⁶.

Fransa'nın Türkleri azınlıkta bırakmak için bölgede yürüttüğü seçim propaganda faaliyetleri Abidin Daver tarafından da dile getirildi. A. Daver'e göre, Hatay'dan gelen haberler oldukça endişe vericidir. Büyük bir çoğunluğu Türk olan Hatay'da başlayan seçimler neticesinde Türkleri azınlıkta bırakmak için çeşitli oyun ve taktiklere başvurulmaktadır. Hatta dayak, yaralama, adam öldürme gibi hadiseler yaşanmaktadır. Serbest bir seçim yapılmasına mani olmak ve Türk çoğunluğu zayıflatmak için cinayetler dahi işlenmektedir. Türkiye, Fransa'nın Hatay delegesi M. Garreau'nun Ankara'yı ziyaretinden sonra Türkleri yıldırma amacıyla yapılan tazyik ve propagandanın önüne geçileceğini, tahriklere ve tehditlere meydan verilmeyeceğini ummuştur. Zira Fransa gibi demokrat bir millet ve demokrasiye hürmet eden bir devletin garantisi altında yapılacak seçimlerde oya saygı gösterileceği, adaletin zorbalıkla çiğnenmesine rıza gösterilmeyeceği düşünülmüştür. Fransa'nın imzaladığı anlaşmalarla da Türk ekseriyetinin tasdik edildiği, çeşitli oyunlarla bu durumun azınlığa indirme çabalarına müsaade edilmeyeceği ifade edildi. Bu duruma göz yumulmasının Türkiye-Fransa arasındaki ilişkileri baltalayacağı vurgusu yapıldı¹⁷.

Bu arada Beyrut'ta Fransızca olarak çıkan "*Oryan*" gazetesi propaganda haberlerini öyle bir noktaya taşıdı ki "*Eti Türkler*" olarak ifade edilen Alevi Türkleri "*Chaire (minber sandalye) Turqie*" olarak tanımladı. Oryan gazetesi Hatay'daki bütün Türklerin Kemalist olmadığını, on iki bin anti Kemalist Türkün bulunduğunu ve bunların Milletler Cemiyeti Komisyonunun kararı ile muhalefet listesine kaydedileceğini neşretti. Bu durum Hatay'da oldukça gergin bir havanın oluşmasına neden oldu¹⁸.

Fransa'nın Hatay temsilcisi M. Garreau bütün bu olanlar karşısında bölgedeki problemleri görüşmek üzere Ankara'ya gitti. Ankara dönüşünde Antakya'da bulunan Anadolu Ajansı muhabirine bir beyanat vererek kendi idaresi altında bulunan mahalli hükümetin seçim işlerinde kesinlikle tarafsız olmaya çalıştığını, ancak birçok hadiseler yaşandığını, Hatay'daki memurlardan birçoğunun seçim işinde siyasi vaziyet aldıklarını itiraf etti. Fransız delegeye göre siyasi vaziyet almış memurlar arasında Suriye taraftarı memurlara nazaran çok az olmakla beraber Türkler de vardır¹⁹. M. Garreau tarafsız olduğunu vurgulasa da bölgede yaşananlar bunun tam aksini göstermektedir. Çünkü Antakya'daki işgal kıtasına mensup askerler tarafından silah arama vesilesi ile Türklerin dövülmesi, bazı sarhoş askerlerin attıkları taşlarla yaralananların olması, Türk jandarmaların öldürülmesi söz konusu iken bölgedeki diğer unsurların hiçbir olumsuzluğa maruz kalmaması mahalli idarenin tamamen tarafsız olmadığını göstermektedir²⁰.

Olaylar devam ederken Oryan gazetesi propaganda içerikli haberlerini artırdı. Gazetenin 14 Mayıs 1938 tarihli nüshasında Türklerin hudut mıntıkasında bulunan köylerde dahi hezimete uğradıkları, Antakya hadiselerinin Türklerin, Alevilere güvenmeyeceklerini gösterdiğini, Türklerin şiddetli propagandaya rağmen kaybedeceklerinin kesin olduğunu, Sancak'ta seçim yapıldığı takdirde Türkler aleyhine oy verileceğini belirtti. Gazeteye göre, bölgedeki gerginliğin önüne geçmek için tek çare seçimlerin tehiri ile statükonun devamıdır. Bütün partileri tatmin edecek tek formül Fransız mandasının geçici olarak devam etmesidir. Seçimler

¹⁶ Yunus Nadi, "Hatayda Seçim Başladı", *Cumhuriyet*, Sayı: 5023, 9 Mayıs 1938, s. 1, 3.

¹⁷ Abidin Daver, "Hatay Seçiminde Tek Çıkar Yol Doğru Yoldur", *Cumhuriyet*, Sayı: 5026, 12 Mayıs 1938, s. 1, 3.

¹⁸ "Hatayın Feryadı", *Cumhuriyet*, Sayı: 5026, 12 Mayıs 1938, s. 7.

¹⁹ A. Daver, a.g.m., s. 1, 3; "Hatayın Feryadı", *Cumhuriyet*, Sayı: 5026, 12 Mayıs 1938, s. 1, 7.

²⁰ A. Daver, a.g.m., s. 1, 3.

Milletler Cemiyeti Komisyonu önünde muntazam olarak yapıldığı takdirde netice Arap listelerinin zaferiyle sonuçlanacaktır. Cumhuriyet gazetesi Oryan'ın bu yazısının kolonici Fransızların asıl maksatlarını ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Fransız istihbarat memurlarının tertipleriyle Türkler ve Türk dostları aleyhinde çıkartılan olaylar bahane edilerek bölgeye getirilen askeri kuvvetle oylar süngü altında zorla toplanmıştır. Bu durum kolonicilerin Hatay'dan çıkmak istemediğini göstermektedir²¹. Yunus Nadi, Fransa'nın Suriye bölgesindeki memurları Hatay Türk bölgesine memur ederek Hatay'a mahalli ve bağımsız bir idare vermek için yapılan seçimleri karıştırmak istediğini ifade etti. Fransa'nın bu seçimi bozmak için her türlü karışıklığı çıkardığı, hatta işkence ve ezaya kadar uygulamalar yaptığı, başta Alevi Türkler olmak üzere Türk listelerine kaydolmak isteyen Hataylılara Fransız memurlar tarafından baskı uygulandığı, hatta dövüldükleri belirtildi²².

Fransa seçim kayıtları ve seçmen listelerinin düzenlenmesi sırasında fecaat olarak nitelendirilen eylemler içerisine girdi. Bununla ilgili olarak Cumhuriyet'in 20 Mayıs 1938 tarihli nüshasında yer alan "*Hatayda Neler Oluyor*" başlıklı ve "*Fransız Otoritesi Orada Haydutluğu Yalnız Himaye Etmiyor, Belki Tertip ve İdare de Ediyor*" alt başlığıyla bir yazı kaleme aldı. Yazıya göre, Hatay'da Fransız memurların aklıyla Suriye'nin muhtelif yerlerinden kamyonlarla rastgele insan taşınarak Türk aleyhtarı bir çoğunluk oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu mümkün olmazsa Türk nüfusa yakın bir çoğunluk oluşturma gayreti söz konusudur. Ayrıca Türk olmayan unsurlar arasından ücret karşılığında tutulan kişiler silahlandırıldı. Bu çeteler Türklerle hoş geçinmeye çalışan unsurları ve bu anlamda Arapları ölümle tehdit etmektedirler. Bu şartlar altında Hatay'da seçimler bir kenara normal hayatın emniyeti ciddi bir tehlike altındadır. Hatay'da Fransız otoritesinin emrine tabi olan asayiş ve inzibat memurları vazifelerini Türk aleyhtarlığı şeklinde ifa etmektedir. Hatay'ın çeşitli ırk ve dine mensup halkı Fransa tarafından idare edilen eşkıya çetelerinin tehditlerine maruz kaldı. Seçimlerin başında Fransızlar Beyrut'tan Hatay'a Taşnak çetelerine mensup kişiler getirildi. Bunların sayıları zamanla artırıldı. Hatay'da halkın can emniyeti seçim yolsuzluklarının ıslahından daha acil bir mahiyet aldı²³. Keza Fransız memurlar tarafından yapılan baskı ve zulümle Türkler bölgede azınlıkta bırakılmaya çalışıldı, Türk listelerine kaydolmaya çalışan Hataylılar kasıtlı olarak diğer listelere alındı. Örneğin Reyhaniye'de tescil mıntıkasına gelen Kürtler tescil bürosunun yakınında Usbeciler tarafından silahlandırılan on iki kişilik bir silahlı çetenin saldırısına uğradı. Türk listelerine yazılmak isteyen Kürtlerin üzerine hücum edildi. Olayda dört kişi ağır yaralandı²⁴.

Bölgede yaşanan hadiseler Türkiye'yi ve bölgedeki Türkleri rahatsız etti. Türkiye yaşanan bu olaylara itiraz etti ve Milletler Cemiyeti nezdinde girişimlerde bulunarak itirazlarını dile getirdi. Bu noktada Türk-Fransız ilişkileri gerginleşti. Bu arada Türkiye Hatay'da istediği sonucu almak amacıyla Hatay doğumlu Türk vatandaşlarının da bölgede oy kullanmasını sağlamaya çalıştı. Hatta Hataylı olmaları dolayısıyla Hatay'a gönderilecek sivil memur ve müstahdemlerin iki sene müddetle izinli sayılmaları Milli Müdafaa Vekâleti'nin teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyeti'nin 22.02.1938 tarihli toplantısında onaylandı²⁵. Öte yandan Türkiye bölgedeki asayişini sağlamak için askeri ve siyasi önlemler almaya koyuldu. Bu kapsamda Türkiye sınırına 30.000 kişilik askeri kuvvet yığıldı. Mustafa Kemal Atatürk de Sancak'a yakın

²¹ "Hakkımızdan Eminiz, Oryan'ın Bir Yazısı Fransa'nın Gizli Maksadını Açığa Vuruyor", *Cumhuriyet*, Sayı: 5031, 17 Mayıs 1938, s. 1, 7; Yunus Nadi, "Cenub Hududumuzun Ötesinde Vaziyetin Hakikati", *Cumhuriyet*, Sayı: 5032, 18 Mayıs 1938, s. 1, 7.

²² Yunus Nadi, "Hatayda Son Safha İle Karşı Karşıya", *Cumhuriyet*, Sayı: 5033, 19 Mayıs 1933, s. 1, 7.

²³ "Hatay'da Neler oluyor?", *Cumhuriyet*, Sayı: 5034, 20 Mayıs 1938, s. 1, 3.

²⁴ "Fransızların Şekaveti; Hatay Türklerini Ekalliyete Bırakmağa Uğraşıyorlar", *Cumhuriyet*, Sayı:5037, 23 Mayıs 1938, s. 1, 5.

²⁵ BCA, 30.18.01.02/82.14.10, Tarih: 22.02.1938.

bölgede bulunan Mersin ve Adana'daki askeri birliklerin geçit törenlerini izlemek amacıyla bölgeye geldi. Türkiye'nin kararlı tutumu ve Avrupa'da yaşanan gerginlik Fransa'nın tutum değiştirmesini zorunlu kıldı. Bölgede bulunan Fransız temsilcisi Garreau görevden alındı ve yerine Binbaşı Collet getirildi²⁶. Keza 6 Haziran 1938'de Abdurrahman Melek Hatay Valiliğine atandı²⁷.

Türkiye'nin bölgede olan hadiselerle tepki göstermesi ve Milletler Cemiyeti nezdinde girişimlerde bulunarak bir taraftan da bölgeye asker yığılması ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün bölgeye gidişi Kuzey Suriye'de büyük bir etki yarattı. Bu nedenle bölgede çeşitli propaganda haberleri yayıldı. Atatürk'ün Mersin'in güney hudutlarına seyahati haberleri Beyrut'ta Atatürk'ün Türk ordusunun başına geçeceği, Hatay'a gireceği ve Hatay meselesini kökünden çözeceği haberlerinin yayılmasına neden oldu. Bunun üzerine Fransızlar karşı propagandaya başlayarak halkı telkine ve kendilerini kuvvetli göstermeye çalışan bir çaba içerisine girdi. Bu amaçla büyük bir savaş limanı haline getirmek için Beyrut limanının genişletilmesi çalışmalarının yeni bir safhasının başlaması münasebetiyle Haziran ortalarına doğru on dört parça gemiden oluşan modern bir Fransız filosunu Beyrut'a getirerek karaya beş bin asker çıkarmayı planladı. Ayrıca filonun gelmesi nedeniyle bölgede nümayiş yapılması kararlaştırıldı. Filonun bölgede uzun süre kalması ve halk tarafından ziyaret edilmesi de plan dahilinde idi²⁸. Beyrut Limanının genişletilme çabası bölgede Fransız varlığı ve propagandası açısından son derece önemli idi. Zira limanın ihtiyaç halinde büyük bir Fransız filosunu barındırabilmesi için liman sahası ve depolarının bir misli artırılması için liman genişletme projesi başlatıldı. Projenin tatbik edilmesi ile ilgili yapılan şenliklerin ardından Fransız filosu Beyrut'tan ayrıldı. Filo Beyrut'tan ayrılmadan önce Lübnan ve Suriye'yi Akdeniz'den gelecek bir taarruza karşı savunmak için manevralar yaptı. Gazeteler bu manevraların başarıyla neticelendiğine ilişkin propaganda haberleri yayınladı. Beyrut bir ticaret limanı olarak çok büyük bir sahaya ve hiterlanda sahip değildi. Ticaret yavaş ve güçlüklerle yapılmakta idi. Bununla beraber limanın bir mislinden fazla genişletilmesine karar verilmesi Fransa'nın bölgedeki çıkarları ile yakından ilgilidir. Bu cümleden olarak Beyrut limanının genişletilme planı ticari ihtiyaçlardan kaynaklı değildir. Fransa hükümeti limanın genişletilmesi için yüklü miktarda tahsisat ayırdı ve liman inşaatını bir şirkete verdi. Limanın aniden bir mislinden fazla büyütülmesi kararı Fransa'nın Lübnan'a yerleşmek amacıyla olduğunu göstermektedir. Fransa'nın Beyrut temsilcisi: "Beyrut, Fransa için Lübnan ve Suriye'nin ve bunların gerisinde bulunan alemin önemli bir kapısıdır" şeklinde bir açıklama yaptı. Fransa bu kapıyı genişletmeye, onun anahtarını cebine yerleştirmeye ve bu kapıdan girerek bölgeye yerleşmeye kararlı bir tutum sergiledi. Bu suretle Fransa'nın Türkiye'ye daimi bir komşu olmaya hazırlandığı görülmektedir. Fransa bölgedeki nüfuzunu arttırmaya çalışırken Hatay seçimleri sırasında baskılarını artırarak Kuzey Suriye'de gücünü ve varlığını genişletme çabası içerisine girdi²⁹.

Bölgede bulunan Fransız otoritesinin seçim süreci boyunca uyguladığı baskının ve Türkler aleyhine yapılan propaganda faaliyetlerinin en önemli amacı bölgede Türkleri azınlıkta göstererek istedikleri gibi bir hükümet kurmayı arzulamaları idi. Bunun için bölgedeki Alevi Türkler üzerinde ciddi propaganda faaliyetleri gerçekleştirildi. Ermeniler Taşnak Komitesinin

²⁶ BCA, 30.10.0.0./224.511.7, Tarih: 13 Temmuz 1938; "Delege Garo Azledildi", *Cumhuriyet*, Sayı: 5049, 4 Haziran 1938, s. 1, 7; Süleyman Hatipoğlu, *Milli Mücadele ve Anavatana Katılım Sürecinde Hatay*, Pegem Akademi, Ankara 2012, s. 99-100; Dağıstan - Sofuoğlu, *a.g.e.*, s. 72-74.

²⁷ Melek, *a.g.e.*, s. 49-50; Sökmen, *a.g.e.*, s. 101-103.

²⁸ "Beyrut Mektupları: Suriyeyi Altüst Eden Korkunun Mahiyeti Nedir", *Cumhuriyet*, Sayı: 5043, 29 Mayıs 1938, s. 7.

²⁹ C.T., "Arap Aleminde Mukabil Propaganda Yapmalıyız", *Cumhuriyet*, Sayı: 5069, 24 Haziran 1938, s. 1, 8.

baskılarına maruz bırakıldı. Araplar üzerinde ise propaganda ve baskı faaliyetleri çeteler yoluyla sürdürüldü. Araplar üzerinde yapılan propaganda faaliyetleri kapsamında eli bayraklı fanatik cemiyetler oluşturuldu ve böylece Fransız otoritesinin bölgedeki çıkarları korunmaya çalışıldı³⁰.

Gelişmelerin ardından bölgede seçim faaliyetleri 9 Haziran 1938’de yeniden başladı. Ancak Türkler aleyhinde yaşanan gelişmeler son bulmadı. Türk listelerine yazılan kişilerin katledileceği propagandası yayıldı. Türkiye bölgede yaşanan gelişmeleri yakından takip etti ve seçimlerin ertelenmesini istedi. Bununla birlikte Türkiye, Milletler Cemiyeti Seçim Komisyonu’nun bölgeyi terk etmesini talep etti. Türk tarafının teklifine göre sorun Türkiye ile Fransa arasında çözüme ulaştırılacaktı. Bu istek bilahare Fransa tarafından olumlu karşılanacak ve komisyon üyeleri 29 Haziran 1938’de Hatay’ı terk edecektir. Böylece Hatay sorunu Türkiye ile Fransa arasında diplomatik görüşmeler sonucunda çözüme ulaştırılacaktı³¹.

2) Türk-Fransız Müzakereleri Sırasında Propaganda Faaliyetleri

Türkiye’nin bölgede yaşanan olaylara karşı kararlı duruşu ve öte yandan Avrupa’da Almanya ve İtalya’nın saldırgan politikası nedeniyle yaşanan gerginlik Fransa’nın Türkiye ile ilişkilerini olumlu bir havaya sokmasını zorunlu kılıyordu. Türkiye ve Fransa’nın girişimleri ile tarafların askeri heyetleri Haziran 1938’de Antakya’da görüşmelere başladı. Türk askeri heyetinin başında Orgeneral Asım Gündüz³², Fransız askeri heyetinin başında ise Yakınoğlu Ordusu Komutanı General Huntziger bulunuyordu³³. Bu görüşmeler Hatay’da asayişin sağlanması için iki taraf arasındaki askeri işbirliğini öngörmekte idi³⁴.

Asım Gündüz başkanlığındaki Türk heyeti ile Fransız heyeti arasındaki görüşmeler 17 Haziran 1938’de başladı³⁵. Türkiye’nin kararlı tutumu, karşılıklı barış ve iyi niyet çabalarıyla taraflar pürüzleri giderdi ve 3 Temmuz 1938’de Türkiye-Fransa arasında “*Genelkurmaylar Anlaşması*” imzalandı³⁶. Anlaşmaya göre, Türk ve Fransız hükümeti Sancak’ın durumu hakkında istişare ile bu mınıtkada askeri kuvvetlerin ortak mesaisine karar verdi³⁷. Fransızlarla imzalanan anlaşma gereğince daha evvelden hazırlıkları tamamlanan Türk askeri birliği Hatay’a sevk edildi. Türk askerinin Hatay’a girmesine müteakip Fransa ile anlaşarak Hatay’a bir fevkalade murahhas gönderildi. Hatay’dan ayrılan Milletler Cemiyeti Komisyonunun vazifeleri Türkiye’den giden fevkalade murahhas ile Fransız komiserlik delegesi tarafından yürütülmüş ve seçimlere bu şekilde devam edilmiştir³⁸. Türkiye-Fransa arasında imzalanan Genelkurmaylar Anlaşması’ndan bir gün sonra yani 4 Temmuz 1938’de de Türkiye-Fransa arasında bir de dostluk anlaşması imzalandı³⁹.

Türkiye ile Fransa arasında Hatay konusunda müzakerelerin başlaması ve anlaşmaya varılma noktasına gelmesi Suriye Hükümetinin propaganda faaliyetlerini hızlandırdı. Arap

³⁰ Yunus Nadi, “Yeni Zihniyet Önünde Müstakil Hatay”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5060, 15 Haziran 1938, s. 1, 3.

³¹ Sarıınay, a.g.m, s. 408-410; Volkan Payaslı, “Halkevlerinin Hatay’daki Faaliyetleri ve Hatay’ın Türkiye’ye Katılım Süreci Üzerindeki Rolü Üzerine Bir Değerlendirme (1937-1939)”, *International Journal of History Studies*, C. 3, S. 1, Yıl: 2011, s. 224.

³² BCA, 30.18.12.2/83.51.11, Tarih: 10.06.1938; Melek, a.g.e., s. 54-55; Sökmen, a.g.e., s. 105-106.

³³ BCA, 30.10.0.0/224.510.12, Tarih: 04.07.1938.

³⁴ ATASE, İDH, 8/81-1, 2, Tarih: 11 Haziran 1938.

³⁵ ATASE, İDH, 8/68-1, Tarih: 23 Haziran 1938; “Mühim Kararlar”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5066, 21 Haziran 1938, s. 7; Sarıınay, a.g.m, s. 410-411; Hamit Pehlivanlı-Yusuf Sarıınay-Hüsamettin Yıldırım, *Türk Dış Politikasında Hatay*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yay., Ankara 1991, s. 101.

³⁶ BCA, 30.10.0.0/224.510.12, s. 7, Tarih: 04.07.1938.

³⁷ BCA, 30.10.0.0/224.510.12, Tarih: 04.07.1938.

³⁸ BCA, 30.10.0.0/224.510.12, s. 7, Tarih: 04.07.1938.

³⁹ BCA, 30.10.0.0/224.510.12, s.11, Tarih: 04.07.1938.

matbuatında Türkiye ve Fransa aleyhinde çok sayıda yazı kaleme alındı. Bu olumsuz propaganda faaliyeti Türkiye aleyhinde daha şiddetli seyretti. Şam'da hükümet muhalifi Ahrar zümresi etkili idi. Beyrut'ta Katolikler tarafından neşredilen Fransız yanlısı gazeteler kapatıldı. Diğer bütün Arap gazeteleri Türkiye'yi "*Suriye'yi yok etmekten ibaret olan bir plana iştirak etmekle ve Sancak'ı istila etmek isteyen bir güç*" olarak suçlamakta idi. Bu meyanda Türkiye'nin Hatay'ı ele geçirmek isteğine karşı Fransa'nın bir şey yapamadığı ve Türkiye'nin arzularını yerine getirmek durumunda kaldığını, Fransa'nın Suriye'yi parçalama niyeti bulunduğunu, bütün bu işleri Arap alemi için fena projeler düşünen İngiltere'nin yürüttüğü dile getirildi⁴⁰.

Türkiye-Fransa arasında Hatay meselesi ile ilgili yapılan görüşmeler sırasında Arap matbuatında Türkiye aleyhtarı propagandanın artmasında Fransa'nın etkisi büyüktür. Çünkü Fransa muhtemelen görüşmelerde Türkiye'ye karşı elini kuvvetlendirmek için Arap matbuatında Türkiye karşıtı propagandayı desteklemiştir. Bununla ilgili olarak Cumhuriyet'in 24 Haziran 1938 tarihli nüshasında C.T imzasıyla yayınlanan "*Arap Aleminde Mukabil Propaganda Yapmalıyız*" başlıklı makale oldukça dikkat çekicidir. Yazıda Fransızların idare ettikleri Türkiye aleyhtarı neşriyatın şiddetli bir etki yarattığı ifade edilmiştir. Fransızların özellikle Arap matbuatını Türkiye'ye karşı kışkırttığı ve bu nedenle matbuatta Türkiye'ye karşı hücumun şiddetlendiği vurgulanmıştır. Fransızların Suriyelilere "*mukavemet ediniz, bağırıp çağırınız, arada bir bana da küfür ediniz, zarar yok, fakat hakkınızı müdafaa ediniz ki benim işim kolaylaşsın*" dediği belirtilmektedir. Fransa'nın bu propaganda faaliyetleri sonucunda bölgede tahrik oluştu, buna bağlı olarak Suriye'de Türklük aleyhinde faaliyetler arttı. Diğer taraftan Fransa Türkiye'ye dönerek "*görüyorsunuz ya ben o kadar sizden taraftayım ki bütün Suriye ve Lübnan Arapları benim aleyhimde de ateş püskürüyorlar*" demektedir. Bu ifadelerden Fransa'nın ikili bir oyun içinde yer aldığı görülmektedir. Yazıda Arap matbuatında Türkiye aleyhinde yapılan propagandanın devam etmesi halinde Türkiye'nin Araplığa karşı kötü bir niyete sahip olduğu fikrinin yayılacağı ve bölgedeki durumunun zorlaşacağı dile getirildi. Türkiye aleyhinde yapılan bu propagandayı akamete uğratmanın tek yolunun Türkiye'nin Hatay meselesinde kendi görüşünü, Fransa'nın bu işte oynadığı rolü Araplara izah etmesidir. Türkiye'nin Arap istiklalini istediği, Suriye'yi tam anlamıyla müstakil, müreffeh ve mesud görmeye güçlü bir şekilde taraftar olduğunu ispat edecek propaganda ve neşriyata ihtiyacı olduğu dile getirildi. Habere göre, bu ihtiyaç ihmal edildiği takdirde Türkiye'nin bu memleketlerdeki manevi nüfuzu tehlikeye girecektir. Böylece Fransa oyunun her noktasında muvaffak olmuş olacaktır. Matbuatta yapılan güçlü propaganda Filistin'deki Siyonistlerin yerine Suriye'deki Türklüğü ikame etmek üzeredir. Bu fikir sadece Suriye'de değil Mısır'da da en ciddi gazetelerde ifade edilmektedir. Örneğin El-Mukattam'da buna dair yazılar yer almaktadır. Aynı sözler Irak'ta da dile getirilmeye başlamıştır⁴¹.

Hatay'da bulunan teşkilatlar da Fransa'nın kışkırtmalarıyla bölgedeki propaganda faaliyetlerini derinleştirdi. Örneğin Hatay'da Araplığı ve Suriye hâkimiyetini müdafaa için Şam'da oluşturulan çeşitli teşkilatlar özellikle müzakerelerin devam ettiği süreçte Türkiye aleyhine neşriyatını şiddetlendirdi. Bu teşkilatlar Hatay'daki durumu anlatırken Türklerin Fransızlardan gördükleri müsamaha sayesinde bazı resmi idare makamlarını işgal ettikleri ifade edildi. Ayrıca Türkiye'nin geçmişten bu yana her surette Araplara hücum ettiği ve Hatay'a karşı bir askeri istilaya hazırlandığı propagandası yayıldı. Bu duruma karşı Araplığın bütün kuvvetiyle mücadeleye girmiş olduğu, Hatay'da dahiliye işlerini ele almış olan Halk Partisi'nin bütün hapishanelerin kapısını açtığı, siyasi ve adi Türk tutukluları serbest bıraktığı, bunların ise

⁴⁰ "Suriye Matbuatının Hedefi", *Cumhuriyet*, Sayı: 5062, 17 Haziran 1938, s. 1, 7.

⁴¹ C.T., "Arap Aleminde...", s. 1, 8.

Araplara karşı cebir ve şiddet uyguladıkları propagandası yayıldı. Bu durum karşısında Araplarla Ermenilerin birlikte hareket ederek mukavemet gösterdikleri, bu nedenle Suriye'nin kuzeyinde bir mücadele alanı oluşturulduğu, bu hareketleri bizzat Fransa'nın idare ettiği vurguladı. Fransa'nın bu oyunlarına karşı Türkiye'nin de tedbirler alması gerektiği, bunun için Hatay davasının bir an evvel halledilmesi gerektiği, aynı zamanda Araplığın dostunun ve düşmanın kim olduğuna ilişkin açık ve samimi bir surette anlatabilecek güçlü bir Türk propagandasına ihtiyaç olduğu dile getirildi⁴².

Hatay meselesi ile ilgili Fransa ve Türkiye arasında yapılan görüşmeler sırasında bölgede Türklere yönelik Arap propagandasının gittikçe derinleştiği anlaşılmaktadır. Özellikle Mısır matbuatı Sancak rejimini tehdit eder şekilde yazılar kaleme aldı. Ayrıca Halep ve Elcezire'nin de Hatay'a ilhak edileceğini dile getirdi. Bu konuda Mısır matbuatını takip eden Cumhuriyet yazarı M. Teker tarafından kaleme alınan "*Mısır Mektupları: Türk Aleyhtarı Arap Propagandası Genişledi*" başlıklı yazı konuyla ilgili ayrıntılı bilgiler aktarmaktadır. M. Teker'e göre Türkiye aleyhinde Arap ülkelerinde yapılan menfi propaganda Türkiye'nin bu ülkelerle olan kültürel ve tarihsel bağlarını sarsıcı noktaya ulaşmıştır. Bütün Mısır matbuatı ve başta El-Mukattam olmak üzere Hatay meselesinde Suriye tarafını tutmaktadır. El-Ahram gibi aslında Türk dostluğuyla bilinen önemli bir Mısır gazetesi dahi yaklaşık on gün boyunca muntazam olarak Hatay meseleleriyle meşgul oldu ve Türk askerlerinin Hatay'a girmesi ile bu bölgenin Suriye'den bütünü ayrılmış olacağını savundu. Gazete, Türk askerinin bölgedeki mevcuduna dikkat çekerek, Türk askerinin miktarının Hatay'da büyük bir rol oynayabilecek derecede olması halinde Hatay meselesinde Araplık bakımından ümit kalmayacağını ifade etti. Bu hadise ile "*Türkiye'nin Arap milletinin kalbini yaralamış olacağı*" dile getirildi⁴³.

Türk hükümeti bu olumsuz propagandayı ve Türkiye'ye yönelik tepkileri ortadan kaldırmak istemekte idi. Bu amaçla Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Aras, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Arap dünyasına hitaben bir konuşma yaptı. Bu konuşmada Türkiye'nin Suriye'nin toprak bütünlüğünden yana tavır aldığı, bölgeyi mutlu ve müreffeh görmek istediği belirtildi. Ancak El-Mukattam gazetesinden Emin Said, Tefik Rüşti Aras'ın Arap alemine yönelik sarfettiği güzel sözlerin nihayetinde sözden ibaret olduğunu, hakikatin ise Hatay gibi kıymetli bir Arap livasının Arap Suriye'den kopartılmak demek olacağı noktasında ısrar etti. Emin Said makalesinde sadece Arapları değil Ermenileri de müdafaa etti. Bölgede önemli haber kaynaklarına sahip olan Emin Said, bölgedeki Fransız temsilci Collet ile de temaslarda bulunmuş bir gazetecidir. Collet kendisine "*ben Arapları ve Ermenileri korumak için mümkün olan herşeyi yapıyorum. Fakat ne yapayım vazifem Türkiye ile Fransa arasında kararlaştırılmış olan şeyleri tatbik ve icradan ibarettir*" demiştir. Emin Said bölgedeki haber kaynaklarından ve Collet ile yaptığı görüşmeden elde ettiği bilgileri yansıtırken Türk ordusunun Hatay'a girmesi halinde Hatay'da Arap ve Ermeni olarak tek insan kalmayacağını, hepsinin göç edeceğini dile getirdi. Halep ve Cezire'nin de Sancak'a iltihak edileceği, Türkiye'nin Suriye'yi kuvvet yoluyla parçalayacağı savunuldu. Emin Said, Hatay'da ve Kuzey Suriye'de durumun Türk propagandası bakımından endişe verici bir halde olduğunu bildirmekte idi. Burada Türk propagandasının Suphi Berekât tarafından idare edildiğini, Halep'teki propagandayı idare eden diğer kişilerin ise Cemil İbrahim Paşa ve kardeşi Doktor Hasan Fuad, Kudüslü Doktor Nazım, Rüşti El Kâhya olduğu belirtilmektedir. Bu kişiler Vatanı Partisi'nden çekilen eski mebuslardır⁴⁴.

⁴² C.T., "Arap Aleminde...", s. 1, 8.

⁴³ M. Teker, "Mısır Mektupları: Türk Aleyhtarı Arap Propagandası Genişledi", *Cumhuriyet*, Sayı: 5083, 8 Temmuz 1938, s. 5.

⁴⁴ M. Teker, a.g.m., s. 5.

Cumhuriyet'in Mısır'da bulunan yazarı M. Teker, Türkiye'nin bu aleyhte propaganda karşısında kendini anlatmak için ihmalkâr davrandığı düşüncesindedir. Çünkü yazara göre, Türk davasını ve Türk tezini müdafaa için ve özellikle Türklerin Araplara karşı hiçbir fena niyetleri olmadığını göstermek üzere gazetelerinde tek bir ses duyulmamaktadır. Doktor Tevfik Rüştü Aras'ın TBMM kürsüsünden Arap âlemine hitaben söylediği olumlu sözler ise umumi bir siyaset dili içinde kalmıştır. Türkiye, Hatay davasında Türk görüşünün ne olduğunu Arap âlemine anlatmak vazifesini ihmal etmektedir. Yazar, buradaki eksikliği Türkiye'den fark etmenin mümkün olmadığını, fakat kendileri gibi dışarda ve Araplar arasında yaşayan Türklerin bu ihmalin büyük olduğunu görüp müteessir olduklarını ifade etti. Türkiye'nin bu kötü propagandayı kuvvetli bir karşı propaganda ile yok etmeye mecbur olduğunu bildirdi⁴⁵.

Arap dünyasında Türkiye aleyhtarı propagandanın artarak devam etmesi nedeniyle Türkiye, söz konusu propaganda faaliyetlerini bertaraf etmek ve bölgede olan biteni yakından takip etmek için istihbarat faaliyetlerini yoğunlaştırdı. Askeri birliğin Hatay'a gönderilmesi öncesinde bölgedeki durumu öğrenmek ve buna göre bir propaganda faaliyetine girişmek için istihbarat faaliyetine önem verdi. Örneğin 39. Dağ Tugayı Komutanlığı Türk askeri Hatay'a girmeden evvel bölgedeki durumu anlatan ayrıntılı istihbarat raporlarını Kayseri'deki VI. Kolordu Komutanlığı aracılığıyla Genelkurmay Başkanlığına bildirdi. Söz konusu istihbarat raporu incelendiğinde Fransa'nın bölgedeki faaliyetlerinin yakından takip edildiği anlaşılmaktadır. Bölgede önemli bir propaganda faaliyeti içinde bulunan Fransız görevlilerin yakından izlendiği görülmektedir. Rapora göre, Fransız istihbarat subayları ve bunların yanında intihap komisyonunun iki sivil üyesi Suriye'nin Adamanlı Köyü civarına gelerek Hassa taraflarını gözetlemişlerdir. Ayrıca 9 Haziran 1938 günü saat 9'da Aktepe istikametinden Hassa'nın güneydoğusundan Adaçbeli Köyü yakınındaki mezarlığa otomobil ile gelen iki subayın on dakika kadar Hassa civarını gözetledikleri, yapılan incelemede bu otomobilin delege vekili Collet'e ait olduğu bildirildi. Keza Halep'ten kamyonetle dağ topraklarının Raco ve Karasu vadisini takiben Hacılar'a geleceğinin haber alındığı, Hama, Humus tarafından hareket eden topçu kıtalarının da Belan ve Süveydiye'ye geldiklerinin öğrenildiği ancak bu bilginin teyit edilmesi gerektiği ifade edildi. Bilahare istihbaratın doğruluğu bölgedeki güvenilir kişiler aracılığıyla teyit edildiğinde Hacılar, Raco, Kömit, Belan ve Süveydiye köyleri civar ve istikametlerinde adı geçen topçuların ifade edilen mıntikalara gelmedikleri haberi alındı. Fransızların Hatay'ın güneyindeki Lazkiye-Halep hududuna karakollar koyarak Hatay Türklerinin Suriye'ye girip çıkmalarını yasakladıklarını ve bu uygulamanın sıkı bir şekilde takip edildiği bilgisi de paylaşıldı⁴⁶.

Türk askerinin bölgeye girmeden evvel alınan istihbarat raporlarında Türkler üzerinde ciddi bir Fransız baskısının olduğu ifade edilmektedir. Örneğin 13 Haziran 1938 tarihli istihbarat raporunda, Halep'te Fransızlar tarafından Türk yanlısı Şeyh Maruf'un oğlu İzzet'in cebine kokain konduğu ve bu bahane ile tutuklanarak ağır şekilde şiddet gördüğü ifade edildi. Keza Süveydiye'de başlayan seçimde Türklere oy veren Şeyh Maruf taraftarlarının Üsbeci ve Ermenilerin hücumuna maruz kaldığı ve bu sırada orada bulunan Fransız-Tunus askerlerinden ikisinin yaralandığı, hastaneye götürülürken birisinin yolda öldüğü, olay yerine üç zırhlı otomobil ile iki kamyon Tunus askerinin geldiği ve on iki kişiyi tutuklayarak götürdükleri bildirildi⁴⁷.

⁴⁵ M. Teker, a.g.m., s. 5.

⁴⁶ ATASE, İDH, 7/138-1, Tarih: 25 Mayıs 1938; ATASE, İDH, 7/138-2 (tarih yok); ATASE, İDH, 7/140-1, Tarih: 13 Haziran 1938.

⁴⁷ ATASE, İDH, 7/140-1, 2, Tarih: 13 Haziran 1938.

Bölgede seçimlerde Türklere yardım etmeye çalışan Türk jandarmaların cezalandırıldığı da edinilen bilgiler arasındadır. Örneğin istihbarat raporunda Beytyas'daki seçimlerde Türklere yardım eden bir Türk jandarmasının Sancak Jandarma Komutanı Yüzbaşı Sırrı tarafından karakola çağrılarak şiddetli şekilde dövüldüğü ifade edilmiştir. Yine Kırıkhan'da başlayan seçimlerde Arapların Türklere karşı önceden olduğu gibi olay çıkarma tasavvurunda bulundukları bildirildi. Antakya hadisesinde bölge halkı Collet'in yüzüne karşı kendisine itimatlarının olmadığını belirtti ve Collet bu durumdan oldukça müteessir oldu⁴⁸.

Türk istihbaratının, Suriye'nin Bab kazasında askeri kuvvet toplayan Fransızlar hakkında ayrıntılı raporları bulunmaktadır. Çünkü Fransızlar bölgedeki varlıklarının kalıcı olduğu ve güçlü oldukları propagandasını yapmak için bölgede bir askeri manevra yapmayı planlamışlardır. Türkiye de kaçınılmaz olarak Fransa'nın planlamış olduğu bu askeri manevraları takip etmek durumundadır. Örneğin 13 Haziran 1938 tarihli istihbarat raporunda Fransızlar tarafından 6 Haziran 1938'de yapılması kararlaştırılmış olan büyük ölçekli askeri manevralara nasıl hazırlanıldığına ilişkin düzenlenen istihbarat raporunda 199 kişilik Ajele Bölüğü ile 100 kişilik bir süvari bölüğünün bir teğmen komutasında ve Tunuslulardan oluşan bir kuvvetin geldiği belirtilmiştir. Bu kuvvetlerin halen Bab'a iki kilometrelik mesafede bulunan Kih kazası şosesi üzerinde bulundukları ve yanlarında çok ayrıntılı bir askeri teçhizat olmadığı, yalnız tüfek ve hafif makineli tüfekleri bulunduğu bildirilmiştir. Bu kuvvetlerin manevraya iştirak edecek olan büyük rütbeli subay ve ailelerine mesken hazırlığı yapmak üzere önceden gönderilmiş oldukları ve bilahare Hatay'da vukua gelen hadiseler nedeniyle manevra sahasına gelecek olan subayların vazgeçtikleri, inşaatın 10 Haziran 1938'e kadar ertelendiği, mevcut halde hiçbir inşaat ve tahkimatın yapılmadığı, planlanan manevraların da ertelendiği bildirilmiştir. 10 Haziran'dan sonra manevra yapılacak olursa bu manevraya tank, zırhlı otomobil ve topçu ile tayyarelerin de iştirak edeceği ve belki de bu manevradan tamamıyla vazgeçilmiş olabileceği ifade edildi⁴⁹. Fransa'nın bölgede güçlü olduğunu göstermek için bir propaganda niteliği taşıyan manevraların yapılmasından bir süre vazgeçmesi muhtemelen Türkiye ile yürüttüğü müzakereler neticesinde olmuştur.

Bölgede propaganda ve istihbarat savaşları devam ederken Türk tarafı Hatay'a müdahale etmeden hemen önce askeri gelişmelerle ilgili bütün duyumları dikkate almakta idi. 13 Haziran 1938 tarihli istihbarat raporunda verilen bilgiye göre aslında Fransızlar askeri manevra için 2.000 atlı, 2.000 piyade ve 30 tayyare ile 10, 90, 120 nolu bataryaları görevlendirmiştir. Ancak İskenderun meselesi üzerine bu manevralar ertelendi. Halen Bab'daki kuvvetin 120 kişi ile 40 atlıdan ibaret olduğu ve bunların İslam müstemleke askeri olduğu bildirildi. Münbiç'te ise mevcut durumda 80 veya 100 kişilik bir milis kıtasının bulunduğu ve Bab manevrasından vazgeçilmesi üzerine kıtaların yerlerine döndükleri bilgisi paylaşıldı⁵⁰.

İstihbarat raporlarında bölgedeki etnik unsurlar arasında yaşanan propaganda savaşı ve siyasi oyunlara da ayrıntılı olarak değinilmekte idi. Buna göre evvelce kendisini Türk taraftarı olarak gösteren Kürt Reşit, Fransız taraftarı olmuş idi. Çünkü Fransızlar Kürt Reşit'e kendisini mebus seçtirmeklerine dair çeşitli vaatlerde bulundular. Kürt Reşit bu vaatlere kanarak Fransız propagandası yapmaya başladı. Taraftarlarına Fransız propagandası yaparak Fransız taraftarı olmaları durumunda büyük kazançlar temin edeceklerini telkin etti. Fakat Reşit'in Fransız taraftarlığı ters tepti. Zira Reşit'in yandaşları Fransız taraftarı olmayacaklarını belirterek kendisinden uzaklaştılar. Reşit bu cevabı alınca durumu Azez Fransız Müsteşarına haber verdi, müsteşar, Reşit'in yandaşlarına haber göndererek Türklere yardım etmemeleri konusunda

⁴⁸ ATASE, İDH, 7/140-2, Tarih: 13 Haziran 1938.

⁴⁹ ATASE, İDH, 7/140-3, Tarih: 13 Haziran 1938.

⁵⁰ ATASE, İDH, 7/140-3, Tarih: 13 Haziran 1938.

onları uyardı. Bilahare Kürt Reşit kendisine sadece dört oy verildiğini görünce Kurtdağı'ndaki Türk taraftarlarını Fransızlara ihbar etti⁵¹.

İstihbarat raporunda ayrıca Fransızların Hatay'da Türklere rey verilmemesine yönelik propaganda faaliyeti içerisinde bulunduğu bilgisi aktarıldı. Keza bölgede bulunan Ketkanlı aşiretinden Ahmet Melik ve Şeyhanlı aşiretinden Mehmet Bozan'ın 7 Haziran 1938 günü Suriye'nin şark ve garp bölgesindeki bazı Arapları uyardıkları ancak bu uyarıların içeriği hakkında tam bir istihbarata ulaşamadığı ifade edildi. Bölgede Türkiye ve Fransa arasında seçimlerle ilgili rekabet ve gerginlik devam etti⁵².

Fransa'nın bölgedeki propaganda faaliyetleri ve baskıcı tutumu seçim sürecinin gergin geçmesine neden oldu. Türkiye, Fransa'nın bölgede uyguladığı baskıcı tutumu yakından takip etti. Bu konuda bölgeden alınan haberler dikkat çekici boyutlardadır. Zira bölgeden gönderilen istihbarat raporunda 7 Haziran 1938 günü bir Fransız subayının Suriye Arappınarı'nın doğu ve batı bölgelerinde bulunan hududa yakın köyler ahalisine verdiği emirle ilgili bilgiler yer almaktadır. Buna göre, Fransız subay tebdil-i kıyafetle köylere gelen Türk askerlerinin yakalanmasını ve yakalanamayacak vaziyette iseler malumat verilmesini emretmiş idir. Bu emre aykırı hareket edenlerin köylerinin makineli tüfek ve tayyare ateşi altına alınarak harap edileceği bildirildi⁵³. Fransa bir yandan propaganda faaliyetlerine devam ederken diğer yandan da bölgedeki silahlı grupları teşvik edecek adımlar attı. Örneğin 8 Haziran 1938 günü Nusaybin'e gelen sabah treninde 20 kadar silahlı ve hançerli milisin bulunduğu ve bunların Kamışlı'ya geçtikleri haber alındı⁵⁴.

Aynı istihbarat raporunda bölgede bulunan askeri görevliler hakkında bilgiler de yer almaktadır. Buna göre, bölgedeki istihbarat subayının 8 Haziran 1938 günü Derbesiye'ye gitmek üzere hareketinden evvel, Kamışlı'dan Nusaybin istasyonuna gelen Kamışlı jandarma komutanı Edip Arifoğlu Sırrı, Nusaybin istasyonunda bulunan Gümrük Muhafaza Bölük ve Jandarma komutanı ile görüştü. Bu görüşmede Sırrı Bey herhangi bir vaziyet karşısında ayrılıp iltica edeceğini bildirdi. Sırrı Bey ayrıca Fransızların idaresinin kendisince fena olduğunu, Kamışlı'dan Nusaybin istasyonuna gelişi için Fransızların kendisine otomobil vermediklerini dile getirdi. Sırrı Bey, Kamışlı'ya Ermeni gönüllüsünün geldiğine dair yayılan haberlerin doğru olmadığını, Kamışlı'yı, kaymakamlık makamında bulunan Fransız istihbarat subayı sabık belediye reisi Mişmil'in idare ettiğini ve Vatani Partisi memurlarının mahpus bir vaziyette bulunduğunu bildirdi⁵⁵.

3) Türk Askerinin Hatay'a Girmesi Sonrasında Propaganda Faaliyetleri

Türkiye bölgede Türk aleyhtarı propagandanın artması, Hatay'da Milletler Cemiyeti Seçim Komisyonunun propaganda amaçlı halka bir beyanname dağıtarak Türk olmayan halkı Türk unsurlara karşı tahrik etmesi nedeniyle bölgede olaylar çıkmasına engel olmak istedi. Keza bölgede olay çıkması halinde Fransa'nın bölgeye askeri bir müdahale yapabileceğini göz önüne alarak, bunun engellenmesi için hudut boyunda bulunan birliklerin harekete geçebilecek bir tarzda bulundurulmasını planladı. Bu amaçla Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak hazırlanan birliğin ilk emri alır almaz hareket edebilecek şekilde daima hazır olmasını ve Hatay hadisesinin yakından takip edilmesini emretti⁵⁶. Bu sırada Fransızlarla askeri heyetler arasında

⁵¹ ATASE, İDH, 7/140-3, 4, Tarih: 13 Haziran 1938.

⁵² ATASE, İDH, 7/140-3, Tarih: 13 Haziran 1938.

⁵³ ATASE, İDH, 7/140-3, Tarih: 13 Haziran 1938.

⁵⁴ ATASE, İDH, 7/140-3, Tarih: 13 Haziran 1938.

⁵⁵ ATASE, İDH, 7/140-5, Tarih: 13 Haziran 1938

⁵⁶ ATASE, İDH, 8/65-1, Tarih: 10.06.1938.

görüşmeler neticesinde imzalanan 3 Temmuz 1938 Genelkurmaylar Anlaşması esaslarına göre Türk askeri 4-5 Temmuz 1938'de Hatay'a girdi⁵⁷.

Türk askeri bölgeye girdikten sonra Türk aleyhtarı propaganda şiddetlendi. Gazete yazılarında Türklerin, Araplığı ortadan kaldırmak için geldiğine ilişkin propaganda haberleri yoğunlaştı. Örneğin Cumhuriyet gazetesi 25 Temmuz 1938 tarihli nüshasında Halep'te çıkan El-Kabes gazetesinde yer alan bir propaganda haberini aynen vermektedir. Haberine göre, Türk askeri bölgeye girdikten sonra Türk propagandası öyle güçlü bir hale gelmiştir ki Halep'te bulunan büyük bir halk kesimi memleketin tekrar Türkiye hudutlarına girmesine taraftardır. Halep'te özellikle tüccarlar ve sanat erbabı Halep'in Türkiye'ye ilhakına sıcak bakmaktadır. Çünkü onlara göre Türkiye'ye bağlanınca Halep yeniden eski günlerine dönecek, Türkiye ile ticaret canlanacak, iktisadi bir ferahlama sağlanacaktır. El-Kabes gazetesi bu düşüncede olanlara şiddetle karşı çıktı ve Türkiye'de şartların çok kötü olduğuna ilişkin propaganda yaptı. Yazıda Türkiye'nin bugün askerlik yapmak ve vergi vermekle mükellef olmaktan ibaret olduğu, Türkiye'de her işin devlet elinde bulunduğu, bu durumda Halep'in Türkiye'ye ilhak edilmesi durumunda bundan ticaret, ziraat ve sanayi bakımından yararlanılamayacağı vurgulandı. El-Kabes meseleyi Türk düşmanlığına getirdi ve Türkiye'nin yapmış olduğu inkılapları küçümser şekilde şu ifadelerle yer vermiştir: *"Halep neden, hangi şeyden istifade edecek? Latin harflerinden mi? Ahmet, Mehmet isimlerinin yerine Aras, Maras, Vanunu, Menunlu gibi şeyler getirmekle mi? Yoksa medeni izdivaç usulünden mi?"*⁵⁸.

El-Kabes gazetesi, Suriye'nin siyaseten ve içtimai olarak Türkiye'nin varlığına tahammül edemeyeceği, Türkiye'nin iflas içinde olduğu, Anadolu halkının açlık içinde *"bacaklarına giyecek don bulamadığı"*, Türkiye'nin cennet olduğunu düşünenlerin büyük bir yanılgı içine düşeceğini vurgulamıştır. Keza Hatay meselesinde Türkiye'nin muvaffak olmasının kendi kudretinden değil uluslararası şartlardan kaynaklandığı ifade edildi. El-Kabes haberini şu şekilde bitirmekte idi; *"Bizim fikrimize göre bu memleketlerin (yani Suriye'nin) Türkiye olması değil, belki de bizzat Türkiye'nin Arap olması mümkündür"*⁵⁹.

Türkiye özellikle Türkiye ve Fransa arasında Hatay meselesinin halledilmesi için yapılan görüşmeler sırasında başlayıp, bilahare şiddetle devam eden Arap matbuatının olumsuz propaganda faaliyetlerinden rahatsızdır. Bu nedenle Hatay'a asayiş sağlaması için gönderilen Türk birliğine bölgede propaganda faaliyeti yürütmesi için ayrı bir ödenek ayrıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin, Genelkurmay Başkanlığına Mareşal Fevzi Çakmak tarafından Milli Müdafaa Vekaleti'ne gönderilen 23 Haziran 1938 tarihli yazıda, Hatay için görevlendirilen alay komutanına Hatay'da vaki olacak propaganda ve buna benzer diğer işler için sarf edilmek üzere *"mesture faslından"* münasip miktarda tahsisatın verilmesi istendi⁶⁰.

Türk birlikleri 5 Temmuz 1938'de Hatay'a girdikten sonra bölgedeki propaganda ve istihbarat faaliyetlerine ağırlık verdi. Özellikle bölgede mebus seçimleri ile ilgili ve Halep İs'afı Muhacirin Cemiyeti hakkında bölgede bulunan istihbarat elemanlarından alınan malumatlar değerlendirildi ve Genelkurmay Başkanlığına gönderildi. Alınan bu istihbarat raporlarından birisi de 24 Ağustos 1938 tarihli olup M. Em.H.Bşk. Y. N. Pekel imzasını taşımaktadır. Söz konusu istihbarat raporunda Antakya'daki mebusluk seçimlerinde yaşanan heyecana ilişkin bilgiler yer almaktadır. Rapora göre, memleket alt üst olmuş, sokaklar, kahveler, ağa odaları vesaire üst üstedir. Bölge oldukça kalabalık olup önemli ölçüde seçim propagandası yapılmaktadır. Öyle ki bölgede konuşulan tek konu seçim listelerinin gelip gelmediği

⁵⁷ BCA, 30.10.0/224.510.12, s.11, Tarih: 04.07.1938.

⁵⁸ "Beyrut Mektupları: Bir Şam Gazetesinin İleri Sürdüğü Yaveler", *Cumhuriyet*, Sayı: 5100, 25 Temmuz 1938, s. 7.

⁵⁹ "Beyrut Mektupları...", s. 7.

⁶⁰ ATASE, İDH, 8/066-1, Tarih: 23 Haziran 1938.

üzerinedir. Hatta listelerin Cevat Bey'e geldiği, 18-19 Ağustos'ta partiye verileceği sıkça tartışılmaktadır. Raporda listenin açıklanması halinde bölge halkı tarafından hayretle karşılanacağı, çünkü listenin ümit ve hayalin dışında kaldığı bilgisi paylaşıldı. Antakya listesinde muhakkak bulunan kişilerin isimleri de verildi. Buna göre Abdulgani Ağa Türkmen, Dr. Vedi Bilgin, Dr. İbrahim Kavak, Karasulu Kamil Ağa'nın oğlu, Nafi Miski, ki Nafi Miski'ye istifa teklif edilmiş ancak Miski mukavemet göstermiştir. Bunların yanında Subhi Berakat, Şöförler Reisi İzzet, Dr. Arif Hikmet gibi isimler vardır. Arif Hikmet bilahare istifa ettirildi. İskenderun listesi ise Hamdi Selçuk, Eczacı Abbas Efendi, Mercan Büstan'dan oluşmaktadır. Kırıkhan listesinde ise Abdullah Mursal, kardeşi Abdurrahman Mursal, Çirkinzade Reşit Ağa, Yunus Nadi'nin biraderi Sadık Hoca'nın oğlu Cevat, Bilan Halkevi Reisi Seydi Efendi, Şeyhlizade Bahri gibi isimler yer alıyordu⁶¹. Raporda Mursal İnayet'in mebus olmayacağı, Tayfur Bey'in yerini muhafaza edeceği, Tayfur Bey'in devlet reisi, Dr. Abdurrahman Bey'in Başvekil, Abdulgani Ağa'nın meclis reisi olacağı bildirilmekte idi⁶².

18 Ağustos 1938 tarihli istihbarat raporunda Halep'te Türkiye karşıtı propaganda faaliyetleri yürüten "*İs'afı Muhacirin Cemiyeti*" ve üyeleri hakkında da ayrıntılı bilgiler verildi. İs'afı Muhacirin Cemiyeti Halep'te Büstani Külap'da bir idarehane açarak Sancak firarilerinin bu isimle çalışmalarını sağlayan bir cemiyet idi. Bu grubun başında ise Alber Reis bulunmaktadır. Cemiyetin katibi umumisi ise Memduh Selim'dir. Cemiyetin faal azaları arasında Karamurt nahiyesi müdürü sabıki İhsan (Alevi), Süveydiye nahiyesi müdürü sabıki Süleyman (Alevi), Antakya muhasibi Sadık Mukayyet (Sünni Arap), Memduh Selim (Kürt), Zeki Arsuza (Alevi), Nedim Verd (Alevi), Zeki Kavvas (Alevi ki bu kişinin birden fazla cinayeti olduğu bildirilmektedir) ve Moses (Ermeni) bulunmaktadır⁶³. İstihbarat raporuna göre bu isimler Hasan Cebbare'den talimat alarak buna göre hareket etmektedirler. Hasan Cebbare, bunların propaganda ve diğer faaliyetleri için Suriye hükümetinden para almaktadır. Lecnei Difa İskenderun'dan para alan yine Hasan Cebbare ve Zeki Arzuza'dır. Elllerinde büyük meblağlar olan bu kişiler Halep'te Türkiye karşıtı propaganda faaliyetleri için yüklü miktarda para sarf etmektedirler. Cemiyetin üyelerinden olan Memduh Selim 120, Sadık Mukayyid 90 ve diğer azalar da 50-60'ar lira maaş almaktadırlar. Her gün Sancak firarilerine yüzlerce lira verilmektedir. İskenderun ve Kırıkhan'dan kaçan Ermenilere de az miktarda para ayrılmaktadır⁶⁴.

İstihbarat raporuna göre; Antakya Lisesi Muallimi Memduh Selim, daha evvel Kürt isyanı sırasında büyük meblağlar almış idi. Selim eskiden olduğu gibi yine faaliyet içinde idi. Zira Antakya Lisesi muallimliğinden istifa ederek binlerce altınla harekete geçmişti. Memduh Selim, Yeni Santral Otelinde ikamet etmektedir ve tahsildar Yusuf Garip adında bir otel arkadaşı bulunmaktadır. Yusuf Garip de Sancak firarilerindendir. Cemiyetin faal üyelerinden birisi de Kusayrı Selahattin'dir. Bu kişi Antakya'ya da giriş çıkış yapmaktadır. Selahattin, Sancak'a girip çıkabildiği için daha zararlı görülmektedir. Çünkü cemiyetin diğer üyeleri Sancak'a girememektedir. Bu durum Sancak Valisi ve halkevi tarafından bilinmemektedir. Çünkü bu kurumlar meclisle, mebuslukla ve bunların işleriyle meşgul durumdadırlar. İs'afı Muhacirin Cemiyeti, Halep'de alenen çalışmaktadır. Bu nedenle Sancak hududunda bazı karışıklıklar çıkarmalarının mümkün olduğu istihbarat raporunda vurgulandı. Çünkü Hasan Cebbare ve Moses mütemadiyen cemiyet üyelerini cesaretlendirmekte ve parasal olarak da desteklemektedirler. Cemiyet üyelerinden bazıları mesela Yusuf Garip, Fransızlara müracaat etti. Fransızlar ise biraz beklemelerini, müteessir olmamalarını, ümitsizliğin yakında ortadan

⁶¹ ATASE, İDH, 8/001-2, 3, Tarih: 18 Ağustos 1938.

⁶² ATASE, İDH, 8/001-1, Tarih: 24 Ağustos 1938.

⁶³ ATASE, İDH, 8/001-3, Tarih: 18 Ağustos 1938.

⁶⁴ ATASE, İDH, 8/001-4, 001-5, Tarih: 18 Ağustos 1938.

kalkacağını dile getirdiler. Reyhaniye’de ise birçok firari olduğu, bunların Halep’teki İ’s’afi Muhacirin Cemiyeti’nin elinin altında bulunduğu, Halep ve havalisinde, Şam ve diğer bölgelerde bir çok Arap ve Arap vatanperverleri bulunduğu ve bunların Türk düşmanlığı yaptığı bildirildi. Bu kişilerin bir kısmı sırf para uğrunda bu şekilde görünmekte ve çalışmaktadır. Bunların bir araya gelmeleri halinde Sancak hududunda bir karışıklık çıkarabilecekleri de belirtildi⁶⁵.

Bu arada bölgedeki Türk heyetler de boş durmamıştı. İstihbarat raporunda belirtildiği üzere Heme’den dört beş kişilik bir heyet pasaportsuz olarak Halep’ten Payas yoluyla Türkiye’ye gitmek için yardım istedi. Heyet Türkiye’de yetkili kişilerle görüşerek Halep ve havalisi hakkında ne şekilde çalışılacağını, ne yapmaları gerektiğini öğrenmek amacıyla idi. Heyetin gidişinden Fransız ve Suriyelilerin haberi olmayacaktır. Heyet üyeleri istihbarattan bununla ilgili bir yardım talep ederek yol masraflarının halkevi tarafından karşılanmasını istediler. İstihbarat yetkilisi ise durumu ilgili makamlara ileteceğini, kendilerine on güne kadar cevap verebileceğini bildirdi. Durum ilgili makama yazıldı, heyetin Türkiye’ye gidip dönme masraflarının buna değeceği, zira harcadıklarının bin misli propaganda yapacakları bilgisine yer verildi. Heyet yetkililerinin desteklenmesi gerektiği vurgulandı⁶⁶.

Türk askerinin Hatay’da bulunması, burada Türklere yapılan muamelenin bilinmesi istihbarat faaliyetleri açısından oldukça önemli oldu. Hatay Askeri Mümessilliği bölgede Türk halkına yapılan muameleler hususunda Genelkurmay Başkanlığına bilgiler gönderdi. Örneğin 25 Ağustos 1938 tarihli olup Hatay Askeri Mümessili Kurmay Albay Şükrü Kanatlı tarafından Genelkurmay Başkanlığına gönderilen bir istihbarat raporunda Suriyeli çetelerin 20-21 Ağustos gecesi Uzun Kali’de Hamam güneyinde, 22-23 Ağustos gecesi ise Hama’nın batısında bulunan Tarfa’da birer Türk’ü öldürdükleri bildirilmekte idi. Yine 21-22 Ağustos gecesi Yeniköy civarında Kırıkhan-Reyhaniye arasında Ayrancı Köyü harmanlarını ve bu köyden altı evi yaktıkları ifade edildi. Yeniköy’e yapılan saldırılara ise halk tarafından silahla karşılık verildi. 23-24 Ağustos gecesi Yeniköy’ün güneyinde bulunan Velişagag Köyü basılarak bu köyden üç inek, iki at alındı. Veli Mehmed adlı bir köylünün evine girilerek bir kısım eşyasına ve yüz lira tutarında nakit parasına el konuldu. Bu esnada köye gelen milis müfrezesi silah arama bahanesiyle köylülere sıkıntı verdi. Aynı gece Müşerrefiye’nin güneyinde bulunan Zebo köyü basılarak köylünün seksen kadar koyunu ve keçileri gasp edildi⁶⁷. Suriyeli çetelerin Yeniköy ve Ayrancı’nın doğusundaki köyü bastıkları, bu eylemi lambaları söndürülmüş otomobillerle yaptıkları bilgisine yer verildi. Baskın mıntıkasındaki köy halkının kısmen Reyhaniye ve kısmen de uzak köylere çekildikleri bildirildi. Suriye’nin Afrin kaymakamı ile Hama nahiyesi müdürünün vasıtası ile bu işleri Arap çetelerinin yapmakta oldukları öğrenildi ve bölgede bulunan yetkililerin bunun için gerekli tedbirler almaları sağlanmaya çalışıldı⁶⁸.

Türk askerinin Hatay’a girmesinde İngilizlerin rolü olduğuna ilişkin çeşitli propaganda haberleri de söz konusu idi. Örneğin M.Em.H.Bşk. Y. N. Pekel tarafından Genelkurmay Başkanlığına gönderilen 20 Eylül 1938 tarihli yazıya göre, Roje Garo, İskenderun delegesi iken Usbecilerin Reisi Zeki Arsuzi’ye Türk askerinin Hatay’a girmesine sebep olanların İngilizler olduğunu söylemişti. Bunun üzerine Zeki Arsuzi de bu durumu İngiliz konsolosuna bildirerek protesto etmiştir. İngiltere hükümeti bu beyanatın doğruluğunu öğrenmek için Fransa Hariciye Nezareti vasıtasıyla Roje Garo’dan sordurdu. Garo ise daha önce vermiş olduğu beyanını inkar

⁶⁵ ATASE, İDH, 8/001-4, 001-5, Tarih: 18 Ağustos 1938.

⁶⁶ ATASE, İDH, 8/001-5, 001-6, Tarih: 18 Ağustos 1938.

⁶⁷ ATASE, İDH, 8/26-1, 26-2, Tarih: 25 Ağustos 1938.

⁶⁸ ATASE, İDH, 8/26-1, Tarih: 25 Ağustos 1938; ATASE, İDH, 8/26-2,3, Tarih: 2-3 Eylül 1938.

etmiştir. Bunun üzerine Halep İngiliz Konsolosu, Zeki Arsuzi'ye bir mektup gönderdi. Zeki Arsuzi'nin konsolosluktan aldığı bu mektubu gazetelerde neşretmek fikrinde olduğu bildirildi⁶⁹

Türkiye'nin askeri varlığı ve asayişini temin etmesi bölgede bulunan diğer güçleri rahatsız etti, Hatay'da bulunan Türk askeri birliği hakkında yabancı kaynaklar vasıtasıyla maksatlı olarak yalan haberler yazıldı. Bu haberlerinde Türk kuvvetinin ikmal durumunun oldukça vasat olduğu, çamaşırlarının eksik olduğu, karavanalarda çamaşır yıkadıkları, çamaşırsızlık yüzünden çıplak vücutlarına elbise giydikleri propagandası yayıldı⁷⁰. Bu propaganda haberleri üzerine Başvekaletten Milli Müdafaa Vekaleti'ne gönderilen yazıda, Hatay'daki alayın iâşesinde müşkülât çekildiği, erlerin eski, yamalı elbiselerle gezdikleri yolunda alınan haberlerin doğru olup olmadığının incelenmesi istendi⁷¹. Milli Müdafaa Vekaleti tarafından Başvekalete yazılan cevabi yazıda Hatay'daki alayın iâşe müşkülâtının mevcut olmadığı, erlere ikişer kat yeni elbise gönderildiği bildirildi. Ayrıca Hatay'da her şeyin muntazam ve yolunda cereyan ettiği, ordunun yüksek şeref ve varlığını muhafaza ettiği, bu tarzda asılsız ihbarlara meydan verilmemesi için ilgili kişilere gerekli emirlerin verildiği ifade edildi⁷². Bunun yanında 39. Dağ Tugayından alınan rapor da yazıya eklendi. 39. Dağ Tugayının gönderdiği 7 Ağustos 1938 tarihli raporda şu ifadeler yer almakta idi: *"Hatay'da iâşenin müşkülâtla ve intizamsız ve elbiselerinin eski ve yamalı olduğu hakkındaki ihbar yalandır. Muhitin icabı tezvir ve dedikodu mahsulüdür. Alay Hatay'a biri er üzerinde diğeri hiç giyilmemiş iki takım elbise ile girmiştir. Yeni elbiseler merasim ve izin günlerinde giydirilmektedir. Diğer katı Mayıs'ta verilen elbiseler olup talimlerde giydirilmektedir. Bunlar her hafta yıkattırılmakta, sökük ve yırtıkları tamir edilmektedir. Yalnız iklimin şiddeti tesir ile renkleri açılmıştır. Ağustos 1938 tarih ve 2897 sayılı telgraf emirler ile 7. Kolordudan gelecek 2.400 kat elbise de Alay emrine gönderilecektir. Bu suretle Alayda her er için üç takım yazlık elbise olacak ve şüphesiz kılık kıyafet daha muntazam olacaktır... İâşe tamamen muntazam ve noksansızdır. Takviyeli Alayın kılık, kıyafet, iâşe, inzibat, talim ve terbiye hususunda ordunun yüksek şeref ve varlığını muhafaza ettiğine itimat buyurulmasını arz eylerim. 39. Dağ Tugay Komutanı Tuğbay Nazmi Gönel"*⁷³.

Konuyla ilgili olarak Genelkurmay Başkanlığı harekete geçti, 30.09.1938 tarihli ve 61854 sayılı emir doğrultusunda Kayseri VI. Kolordu Kumandanlığından Hatay'daki askeri birliğin durumu hakkında bilgi istendi⁷⁴. Takviyeli alay komutanlığının vermiş olduğu raporda takviyeli alay hakkında ecnebi kaynaklar vasıtasıyla verilen haberlerin külliye uyurma olduğu, propagandanın iğrenç maksatlarla yapıldığı, alay erlerinin çamaşırlarını muntazam olarak yaptırılan çamaşır teknelerinde yıkattırıldığı, elbiselerinin çamaşırsızlık nedeniyle çıplak vücut üzerine giydirildiğinin tamamen yalan olduğu, her erin ikişer kat çamaşırı bulunduğu bildirildi⁷⁵.

Öte yandan Hatay'da menfi propaganda ve cereyanları ile ilgili olarak gelen istihbarat raporları dikkat çekici bilgiler aktarmaktadır. Örneğin VI. Kolordu Komutanı M. Ergüder tarafından Genelkurmay Başkanlığına gönderilen 13 Şubat 1939 tarihli istihbarat raporuna göre İskenderun'da bulunan ve Albay Collet'in yardımcısı olan Dümeng, Türkler aleyhinde ciddi faaliyet yürütmektedir. Dümeng'in yaptığı propagandada, Türkiye'de din taraftarlığının başladığı, şapka giyme mecburiyetinin kalktığı ve hatta şapkanın men edildiği, Türk kadınlarının tekrar çarşaf giymeye başladığı vurgulanmıştır. Raporda bu propaganda

⁶⁹ ATASE, İDH, 8/018-1, Tarih: 20 Eylül 1938.

⁷⁰ ATASE, İDH, 8/62-1, Tarih: 27 Ocak 1939.

⁷¹ BCA, 30.10.0.0/49.321.11, Tarih: 18.08.1938/03.09.1938.

⁷² BCA, 30.10.0.0/49.321.11, Tarih: 18.08.1938/03.09.1938.

⁷³ BCA, 30.10.0.0/49.321.11, Tarih: 18.08.1938/03.09.1938.

⁷⁴ ATASE, İDH, 7/135-1, 10, Tarih: 10 Kasım 1938.

⁷⁵ ATASE, İDH, 8/62-1, Tarih: 27 Ocak 1939; ATASE, İDH, 8/62-1, 2, Tarih: 27 Ocak 1939.

faaliyetinin özellikle Aleviler ve mutaassıp Müslümanlar arasında tesir gösterdiği, şapkalarını fesle değiştirmeye başladıkları ifade edilmiştir⁷⁶. VI. Kolordu Komutanı M. Ergüder tarafından verilen bilgiye göre Hatay'daki Fransız Propaganda teşkilatı şu kişiler tarafından idare edilmektedir:

1) Antakya'da; İstihbarat Subayı Yzb. Gakon, yardımcıları ise Agop Kalosyan, Antuvan Akıl, Artın Hamalyan, Jorj Kasye, Jozef Kofaz, Haçik Baltakyan'dır.

2) İskenderun'da; Fransız istihbarat subayı Dümeng, yardımcıları ise Şefik Mardini, Edvart Şamî, Naim Kasye, Edvart Kasye, İskenderun Posta Müdürü Amon Fehim İstanbuli, Jorj Akil, Fransız Kanal(?)'dır⁷⁷.

Fransa bir yandan propaganda faaliyetlerine devam ederken diğer taraftan bölge halkını silahlandırma yoluna gitti. Hatta bazı bölgelere muhtariyet vereceğine dair vaatlerde bulundu. Örneğin Hatay Askeri Mümessili Kurmay Albay Şükrü Kanatlı'nın Genelkurmay Başkanlığına 7 Haziran 1939 tarihli gönderdiği istihbarat raporu bunu kanıtlamaktadır. Raporda Fransızların Mürit harekâtından beri Kurdağı mıntkasında 1.200 kişiye silah verdiği teyit edilmektedir. Fransızların Kurdağı'na son zamanlarda eskiye nispeten daha ciddi bir alaka gösterdikleri ve buraya muhtariyet vermeyi vadettikleri bildirildi. Bu cümleden olarak 23 Mayıs 1939 günü saat 12.30'da Kurdağı Fransız istihbarat subayı Hamam'a gelerek 24-25 Mayıs günlerinden birinde bütün Suriye ve Lübnan istihbarat reisinin Kurdağı'na geleceği bilgisini verdi. Sırası ile önce Hamam ardından Afrin ve daha sonra da Azez'de toplantı yapılacağı ifade edildi. Bu toplantı yerlerinde civar halkının toplanması ve Fransız bayrağının çektirilmesi için milislere emirler verildiği belirtilmektedir. İstihbarat raporunda en dikkat çekici bilgilerden birisi de bölge halkının Fransızların istediği gibi hareket etmeleri halinde Kurdağı'na muhtariyet verileceğinin vaat edilmesidir. Ayrıca Hatay hududu mıntkasına giren çetelerin Azez Fransız istihbarat subayı ile o mıntkada bulunan Ermeni Mihran Keşişyan tarafından gönderildiği bilgisi paylaşıldı⁷⁸.

Türk askeri bölgeye girdikten sonra ve Hatay'ın bağımsızlığı sürecinde gümrük tarifelerinin değişmesinden dolayı bölgede yaşanan pahalılık Türkiye aleyhine propagandayı şiddetlendirdi. Bölgede bulunan Hatay Askeri Mümessili Kurmay Albay Şükrü Kanatlı'nın gönderdiği 7 Haziran 1939 tarihli istihbarat raporu buna örnek teşkil eder. Rapora göre son dönemde alınan gümrük ve mali kararlardan dolayı Hatay'da pahalılık dikkat çekici derecede artmıştır. Fransızlar bunu vesile ederek Türkiye aleyhine kötü propagandaya başlamış idi. Şöyle ki; Fransa kendi yönetimi altında Hatay'ın daha müreffeh olduğunu iddia etmektedir. Bu amaçla Antakya ve İskenderun'da isteyenlerin Fransız tabiiyetine girebileceklerini ve bunun için müracaatın kabul edileceğini halka yayılmakta idi. Bunun yanında Fransızların Cezire mıntkasındaki Türkmen ve İlbeyli aşiretlerini baskı altına almaya çalıştığı bilgisine de yer verildi. Kurmay Albay Şükrü Kanatlı raporunda bölgede bulunan görevlilerin ilişkilerine dair bilgiler de aktarmakta idi. Buna göre, 21 Mayıs 1939'da Şam ve havalisi komutanı General Pete'nin sivil olarak Antakya'ya Collet'in yanına gittiği ve birlikte Katolik kilisesine uğradıkları ve bilahare Turizm Oteline döndükleri ve aynı gün saat 9.30'da Berut'a hareket ettikleri bildirildi⁷⁹.

Hatay'ın bağımsızlığı sürecinde bölgede Fransızca yayın yapan gazetelerde Türkiye aleyhine propaganda yazılarının sıklıkla yayınlandığı anlaşılmaktadır. Bu yazılardan birisi de

⁷⁶ ATASE, İDH, 8/61-1, Tarih: 13 Şubat 1939.

⁷⁷ ATASE, İDH, 8/61-3, Tarih: 13 Şubat 1939.

⁷⁸ ATASE, İDH, 8/49-1, 2, Tarih: 7 Haziran 1939.

⁷⁹ ATASE, İDH, 8/49-2, Tarih: 7 Haziran 1939.

Fransız ayan azasından Gotiro ile arkadaşı Pol De Veu'nun Halep ziyaretleri vesilesiyle kaleme alınan propaganda yazılarıdır. Ziyarete ilişkin M. Em. H. Bşk., Ş.A. Ögel'in bölgeden gönderdiği 26 Nisan 1939 tarihli bir istihbarat raporunda söz konusu kişilerin Halep ziyaretleri hakkında bilgi verilmekte idi. Raporda; bütün Halep Hristiyan ruhani reisleri ile Hatay Ermeni mültecilerinin Türklerin Halep'e gelmelerinden korktuklarını dile getirerek Fransa'nın Halep ile Cezire'yi himayesi altında muhafaza etmesini ayan azalarından rica etmişlerdir. Aynı zamanda Suriye ve kuzeyinde Türk propagandasının önüne şiddet kullanımı suretiyle geçirilmesini istedikleri bildirilmektedir⁸⁰. 8 Mayıs 1939'da M. Em. H. Bşk. Ş.A. Ögel tarafından Genelkurmay Başkanlığı'na gönderilen diğer bir istihbarat raporunda, Fransız ayan azasından Gotiro ile aynı zamanda Akdeniz Komitesi erkânından olup Hatay'a dair Türkiye aleyhinde yazılar yazan Pol De Veu'nun Suriye seyahatleri sırasında yaşananlarla ilgili propaganda haberine dikkat çekilmişti. İstihbarat raporunda bu kişilerin Hatay'a geldikleri sırada bazı Ermeni gençlerinin taşkınlık yaptığı ve bu nedenle yirmi Ermeni gencin tevkif edildiği bildirildi⁸¹.

İstihbarat raporunda Gotiro ve Pol De Veu'nun seyahatleri ile ilgili "Lorizon" gazetesinde çıkan haberlerin içeriği de yer almaktadır. Lorizon gazetesinde Türkiye aleyhine yapılan bu propaganda haberleri tercüme edilerek Genelkurmay Başkanlığı'na gönderilmiştir. Lorizon gazetesinde bu iki zatın Hatay'da misafirliklerinin Ermeni milletinin Fransızlara karşı bağlılıklarını gösteren tezahürata vesile olduğu yazılmıştır. Aynı gazetede Rodolf Kegati tarafından "Sancak'taki Azınlıkların Durumu" başlığı altında bir yazı kaleme alınmıştır. Lorizon gazetesinde yer alan bu propaganda haberinde Sancak'ta Fransa lehinde tezahürat yapmanın suç olduğu, Gotiro ile Pol De Veu'nun Sancak ziyaretleri sırasında Türk yetkililerin uluslararası kaidelere uygun olarak kabul etmeye mecbur oldukları, yerli halkın ve bilhassa Ermenilerin iki Fransız yetkiliyi samimi ve candan karşıladıkları yazılmaktadır. Gazetede ayrıca yetkililerin Sancak'ta bulunmasının Fransa'nın bölgede kendisine bağlı olanlar için bir güvence olduğu bilgisine de yer verilmiştir. Bölgede Fransa yanlısı olanlar tarafından iki yetkili Fransız Marsiyez marşı ve samimi bağlılık nidalarıyla karşılandıkları gazetede verilen diğer bilgiler arasındadır. Türklerin ise bu tezahürat sırasında sustukları, yetkililer gidince hemen harekete geçerek tezahüratı düzenleyen yirmi Ermeni gencini asayışı ihlal etmek suçuyla tutukladıkları aktarılmaktadır. Soruşturmanın uzayıp gideceği, bu müddet zarfında gençlerin milli hislerinin kırılacağı, Fransa'ya bağlılıklarını bildirmeleri nedeniyle gençlerin hırpalanacağı savunuldu⁸². Lorizon gazetesinde Sancak'tan gelenleri dinlemenin çok acıklı olduğu, azınlık unsurlarına bilhassa memur, sanatkar ve tüccarlara baskıların arttığı, Sancak halkına baskı yapıldığı bu nedenle çok sayıda göç yaşandığı, serbest ve demokrat bir hayatı bırakarak "fakrı zarurete ve esarete götürücü" bir hayata atılmanın elbet kolay olmadığı yazıldı⁸³.

Hatay'da Türkiye aleyhine propagandanın yoğunlaştığı diğer bir dönem ise Hatay'ın Türkiye'ye katıldığı yıl olan 1939'da olmuştur. Örneğin Ş.A. Ögel'in 19 Nisan 1939'da Genelkurmay Başkanlığı'na gönderdiği istihbarat raporunda; Ermeni ve Rumlar arasında Türkiye ile Fransa'nın anlaşamamaları nedeniyle Reyhaniye'ye yeniden iki tabur Fransız askerinin geleceği, bir Fransız zırhlısının ise İskenderun Limanı'nda demirleyeceği tarzında bir propaganda başladığı bildirilmiştir. Raporda ayrıca İtalya'nın Arnavutluk'u işgali üzerine yayılan propagandanın değiştiği, bu kez İtalya tehlikesi karşısında bulunan Türkiye'nin Fransa'nın yardımını temin etmek için Hatay'ın ilhakından vazgeçeceğine dair propaganda

⁸⁰ ATASE, İDH, 8/54-4, Tarih: 26 Nisan 1939.

⁸¹ ATASE, İDH, 8/54-1, Tarih: 8 Mayıs 1939.

⁸² ATASE, İDH, 8/54-2, Tarih: 8 Mayıs 1939.

⁸³ ATASE, İDH, 8/54-3, Tarih: 8 Mayıs 1939.

haberleri yayılmaya başlamıştır. Hatta yakında Türk askerinin Hatay'dan çekileceği ve burada yalnız Fransız askerlerinin kalacağı söylentisi yayılmıştır. Bölgede yayılan bu haberleri doğrulayan gelişme olarak da şunlar ifade edilmiştir: Fransız kıtaları bölgeden ayrılacakları için bölgedeki müteahhitlerle yaptıkları sözleşmeleri feshetmişlerdir. Erzaklarını Halep'ten getirtmektedirler. Ancak bu durum değişmiştir. Fransızlar müteahhitlerle tekrar altı aylık mukavele imzalamışlardır⁸⁴. Bu durumun Fransızların bölgede kalıcı olduğunu göstermektedir.

Hatay'da Türk askeri varlığı Fransa'yı oldukça rahatsız etmekte idi. Fransa bu nedenle Nisan 1939'da ciddi bir propaganda faaliyeti içerisine girdi. Albay Collet, Fevkalade Murahhas Cevat Açıklan'a Hatay'ın Türkler tarafından ilhakı teşebbüsü vaki olursa derhal silahla mukabele edilmesinin Berut Komutanlığına emredildiği, fakat kendisinin verdiği teminat üzerine Hatay'daki Fransız kuvvetlerinin bu maksatla takviye için tahsis edilen kuvvetlerin Lazkiye'de bulundurulduğunu belirtmiştir. Albay Collet Türkiye ve Fransa arasında süren Hatay gerginliği için 7 Nisan 1939'da Ankara'ya hareket etmiştir. Fransa, bu süreçte Hatay'da şu mevzular üzerinde propaganda faaliyetlerini yoğun şekilde devam ettirdi;

1) Fransız mandası Hatay'da devam edecektir.

2) Hatay'ın Türkiye'ye ilhakı mevzubahis değildir.

3) İskenderun'daki Fransız menfaatlerini korumak üzere bir Fransız zırhlısı ile torpidosu gelecektir. Ayrıca Reyhaniye'den Kurdağı'na gönderilen Çerkez Bölüklerine bir Cezayir Bölüğünün getirildiği söylenmektedir⁸⁵.

Görüldüğü gibi Fransa yürüttüğü propaganda faaliyetleri ile Hatay'daki Fransız manda yönetimini devam ettirme çabası içerisine girmiştir. Ayrıca bölgedeki çeşitli unsurlara vaatlerde bulunarak Fransız nüfuzunu sürdürmeye çalışmıştır.

4) İtalya'nın Propaganda Faaliyetleri

İtalya'nın Hatay meselesinin halledilmesi için Türk-Fransız anlaşması sürecinde bir süre sessizliğini koruduğu anlaşılmaktadır. Bu süreçte İtalya'nın muhtemelen meselenin tamamen halledilmediğine dair bir kanaati söz konusudur. Bundan dolayı meseleyi bir süre daha takip etmeyi uygun görmüştür. Öte yandan İtalya kamuoyu Sancak meselesinde Türkiye'nin birçok kazanç temin ettiği görüşündedir. Örneğin İtalya'da Rezaioni Internazionale adlı gazete Türkiye-Fransa dostluk anlaşmasının Fransız-Rus anlaşması ile de ilişkili olduğuna dikkat çekmiştir. Zira Türkiye artık boğazların yeni hâkimidir. Bu nedenle Fransa, icabında Fransız-Rus kuvvetlerinin boğazlardan serbestçe geçebilmesini garanti etmek üzere kendi ittifak sistemine Türkiye'yi de bağlamak istemektedir. Keza gazetede I. Dünya Savaşı tecrübesinin Fransız-Rus münasebetlerini temin için Türkiye'nin muvafakatini istihsal uğrunda Fransa'nın yaptığı bütün fedakârlıkların haklı olabileceğine değinilmiştir. Fransa ve Türkiye dostluk anlaşmalarının imzalanma sürecinde İtalya, yakın gelecekte kendi menfaatlerine göre hareket etmek için ihtiyatlı davranmıştır⁸⁶.

Ancak İtalya bir süre sonra sessizliğini bozmuş, bölgede etkin bir politika izlemek isteğiyle Hatay'daki Türk varlığını istemeyen ve buna muhalif tavır sergileyen gruplar üzerinde İtalyan propagandasını belirgin şekilde artırmıştır⁸⁷. M. Ergüder'in 13 Şubat 1939 tarihli gönderdiği istihbarat raporunda bölgedeki İtalyan faaliyetlerine dikkat çekmektedir. Rapora göre, bölgede sadece Fransızlar değil İtalyanlar da propaganda faaliyeti içindedir. İskenderun'daki İtalyan

⁸⁴ ATASE, İDH, 8/55-1, Tarih: 19 Nisan 1939.

⁸⁵ ATASE, İDH, 8/56-1, Tarih: 8 Nisan 1939.

⁸⁶ "Hatay Davası ve İtalya", *Cumhuriyet*, Sayı: 5090, 15 Temmuz 1938, s. 1, 6.

⁸⁷ Ömer Erden, *Fransa-Suriye Kışkırcısında Hatay*, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2015, s. 144.

konsolosu İtalya lehine propaganda faaliyetlerini artırarak Alevilere “*Alevi Faşistliği*” propagandası yapmaktadır. Propaganda savaşları devam ederken Türkiye’nin bölgede bulunan Hatay Askeri Mümessilliği Hatay hükümetini bu konuda uyarmış ve gerekli bilgileri vermiştir. Antakya’da ve İskenderun’da menfi propagandayı idare edenler ve onlara alet olarak kullanılan şahısların isimleri Hatay hükümetine bildirilmiştir. Bilhassa Hatay’daki yabancıların muntazam bir şebeke kurarak bir program dâhilinde yaptıkları propagandaları önlemek ve aktif bir karşı propaganda faaliyetine koyulmak gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu anlamda Adana Milli Emniyet Müfettişliği teşkilatı aracılığıyla veya farklı bir şekilde bu propagandaya karşı konulmasının gerekli olduğu ifade edilmiştir⁸⁸.

1939 yılında bölgedeki İtalyan propaganda faaliyetlerinin ciddi boyutlara ulaştığı anlaşılmaktadır. Örneğin Dahiliye Vekili Faruk Öztürk tarafından Başvekalet’e gönderilen 25 Mayıs 1939 tarihli bir yazıda Fransızların Suriye ve Lübnan’daki İtalyan ve faşizm propagandasına karşı uygulamış oldukları tedbirler ve İtalyanların bu durum karşısındaki hareket tarzı hususunda alınan bilgiler aktarılmaktadır. Bu bilgilere göre Fransızlar, Suriye ve Lübnan’daki İtalyanların her geçen gün artan propaganda faaliyetlerini kendileri için tehlikeli görmektedir. Bu nedenle işi ciddi tutarak bazı tedbirler almışlardır. Bu tedbirler arasında İtalyan ve Alman artistlerin sınır dışı edilmesi, şimendifer hatlarında İtalyan ve Alman tebaasından olan hizmetlilerin atılması bulunmaktadır. Ayrıca İtalyan taraftarı olan mektep hocası papazlarla İtalyan tabiiyetinde olup Fransız mekteplerinde muallimlik yapanlar Suriye’den çıkarılmışlardır. Fransızlar aynı zamanda İtalyan müesseselerinde çalışan memur ve hizmetlileri, faşizm taraftarı gazeteleri ve mensuplarını, İtalyan Kulüplerine müdavim olanları ve bütün İtalyan ve faşizm taraftarlarını sıkı kontrol altına almıştır. Fransızlar, faşist olduklarından şüphe ettikleri kişilerin ikametgâhlarına, ticarethanelerine, gazete idarehanelerine baskınlar yaparak arama yapmışlardır. Bu cümleden olarak Halep’te faşizm taraftarı olmasından şüphe edilen Elvakit gazetesi sahibi Tahir Summakıye, Halep Emniyet-i Umumiyesince farklı sebeplere dayandırılarak bir çok defa baskına uğramıştır. Halep’teki İtalyan konsolosluğundan gazetesi için aldığı ilan ücretlerinin hesabı istenmiştir. Dahiliye Vekili Faruk Öztürk’in yazısında İtalyan ajanlarının bütün bu baskıya rağmen propaganda faaliyetlerine şiddetle devam ettikleri, İtalyan makamları tarafından propaganda için büyük paralar sarf edildiği ve bu durumun propagandacıların cesaretini artırdığı dile getirilmiştir⁸⁹.

Öte yandan Suriye’nin kuzeyinin Türkiye’ye ilhak edileceği hakkındaki şayiaların günden güne artması nedeniyle menfaatlerinin zarara uğramasından korkan bir çok kişinin İtalyan tarafına geçmeleri bölgede İtalyan propagandacıları güçlendirmiştir. Vatanîlerin muhtemel zaferinden endişeye düşenler ve İslam vahdetinden telaşlananlar da İtalyanlara sempati göstermekte bu da İtalyan ajanlara kuvvet vermektedir. Fransız-Sovyet anlaşması, Suriye’nin kuzeyinin Türkiye’ye ilhakı şayiası Suriye’nin krallık olacağı havadisleri İtalyan ajanları tarafından propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır⁹⁰.

Hatay’ın Anavatan’a katılımının gerçekleşmesi üzerine özellikle Ermeniler ile Türk karşıtı kesimlerde Fransızlara karşı bir tepki oluştu. Bunun yanında Arapları Türkiye aleyhine tahrik etme çabaları başladı. Ermeniler ve Türk karşıtı kesim Hatay’ın Türkiye’ye katılmasının Türkiye için bir tehlike olduğunu ve Fransızların bununla Türkiye’ye büyük bir oyun oynadıkları propagandasını yaymaya başladılar. Dahiliye Vekili Faruk Öztürk tarafından Başvekalet’e yazılan 2 Ağustos 1939 tarihli yazı bu konuda ayrıntılı bilgiler içermektedir. Öztürk’in gönderdiği raporda yer alan Türkiye karşıtı propaganda haberlerine göre; “*Türk-*

⁸⁸ ATASE, İDH, 8/61-1, 2, Tarih: 13 Şubat 1939.

⁸⁹ BCA, 30.10.0.0/225.515.17, s. 1-3, Tarih: 31 Mayıs 1939.

⁹⁰ BCA, 30.10.0.0/225.515.17, s. 1-3, Tarih: 31 Mayıs 1939.

Fransız anlaşması Türklerin beklenmeyen zaferi ile neticelendi. Türkiye kuvvetsiz zayıf bir devlettir. Vesaiti harbiyesi çürüktür. Beş yüz teyyaresi vardır ancak üç yüzü işe yaramamaktadır. Bir Tahran seyahatini başaramamışlardır. İtalya tehlikesi önünde Türkiye Hatay'ı almak değil Kilikya'yı vermeye bile razı olacak durumda idi. Türkiye denize düşmüş bir vaziyette idi. Almanlarla birleşse bir Alman himayesine girecekti. İtalyanlarla birleşse üste garbi Anadolu'yu vermesi gerekecekti. Tarafsız kalması halinde ise her devlet ona saldıracaktı. Türkiye'nin durumu böyle iken Demokratik devletler Türkiye'yi hem batmaktan kurtardılar hem de ona yeni elbiseler ve cep harçlıkları hediye ettiler. Fransa'nın tutumu hep böyle olmuştur. Yunanlılar Ankara'yı alacaklarken Kilikya Türklere verilmiştir. Şimdi de Hatay verilmiştir". Bir harp olması halinde Suriye ve Irak'ın da Türklere verileceği savunulmuştur⁹¹.

Propaganda haberlerinde Fransa'nın Hatay'ı Türklere iade etmekle bazı kazançlar elde ettiğine değinilmiştir. Buna göre Fransa, Hatay'ı Türklere vererek Türkiye'deki "rezaletleri" Arabistan ahalisine aynen ve tamamen göstermiştir. Türk taraftarı olan kesimler dahi bu olaydan sonra "Türkiye'nin bir barbar milletin nizamsız hükümetinden başka bir şey olmadığını öğrenmişlerdir". Fransa'nın diğer kazanımı ise Ruslarla Türklerin arasını açmayı başarmalarıdır. Çünkü Rusya Türkiye ile dost geçinmekle birlikte Türkiye'nin güçlenmesini istememektedir. Hatay'ın Türkiye'ye katılması Sadabat Paktı devletlerini de endişeye düşürmüştür. Propaganda haberine göre bu devletler Türkiye'nin Arabistan üzerinde kötü niyet beslediğini anlamaya başlamışlar ve ilhakı protesto etmişlerdir. Fransa Türkiye'yi kuvvetlendirmek suretiyle Arapları tehdit etmiş ve susturmuştur. Bu şekilde Türklerin Arabistan'daki mevkii sarsılmıştır. Bir harp olması halinde İtalyan hücumuna ilk maruz kalacak yer Hatay'dır. Fransızlar bunu bildiği için Hatay'ı Türklere vermekle Doğudaki harbin merkezini Türklerin üzerine yüklemişlerdir. Propaganda haberlerinin sonunda "Hatay Türkler için bir zafer değil bilakis bir yük olacaktır" denilmiştir⁹².

Sonuç

Çalışmanın amacı Hatay'ın bağımsızlığını kazanması sürecinde ve özellikle Hatay'da seçim faaliyetlerinin başlamasıyla birlikte Türkiye ve Türkler aleyhinde yapılan olumsuz propaganda faaliyetlerini irdelemek olarak tanımlanmış idi. Arşiv kaynaklarından ve süreli yayınlardan elde edilen veriler bölgede Türkiye aleyhine Fransa tarafından desteklenen bir dizi propaganda faaliyetinin varlığını ortaya koymaktadır. Fransa'nın propaganda faaliyetlerini bazen aleni bazen de gizliden yaparak amacına ulaşmaya çalıştığı açıkça görülmüştür. Çalışmada belirgin olarak ortaya çıkan diğer bir husus ise Fransa'nın propaganda faaliyetlerinin amacıdır. Fransa'nın Türkiye aleyhine propaganda faaliyetlerine girişmesinin temel sebep bölgedeki Türk varlığını azınlığa indirme ve kendine taraftar bir meclis çoğunluğunu elde etmektir.

Bölgede varlığını hissettirmek isteyen Fransa bölgedeki etnik ve dini bakımdan farklı olan grupları destekleyerek Türkiye ile birleşmelerini önlemeye çalışmıştır. Bu guruplardan üzerinde durdukları en önemli unsurlar Alevi Türkler ve Kürtler'dir. Seçimler sırasında bu iki grup üzerinde propaganda faaliyeti belirgindir. Söz konusu bu iki grubun Türk listelerine eklenmesini önlemek için baskı oluşturulmuştur. Fransa bölgede Türkiye ve Türklere karşı olan diğer kişi, grup ve cemiyetler üzerinde propaganda faaliyetlerine girişerek bölgede Türk karşıtı bir yapının oluşmasını sağlamaya çalışmıştır.

Hatay seçimleri ve sonrasında özellikle Fransa tarafından desteklenen ve Arap âleminde Türkiye karşıtı bir tavır oluşmasında etkili olan propaganda çabası da dikkatten kaçmamalıdır. Bu da Arap basınında Türkiye aleyhtarı propagandanın varlığıdır. Suriye, Irak, Mısır gibi

⁹¹ BCA, 30.10.0.0/225.515.25, s. 1-2, Tarih: 2 Ağustos 1939.

⁹² BCA, 30.10.0.0/225.515.25, s. 1-2, Tarih: 2 Ağustos 1939.

ülkelerin basınında Türkiye'nin Araplığa karşı düşmanlık beslediğine dair propaganda haberleri maksatlı bir şekilde işlenmiştir. Arap basını zaman zaman Türkiye'de yapılan inkılapları hafife alan bir söylem geliştirerek Türkiye karşıtlığı oluşturmuştur.

Bölgede özellikle 1939'da daha görünür hale gelen İtalyan propagandası da dikkat çekmektedir. Suriye'nin kuzeyinin Türkiye'ye ilhak edileceği hakkındaki söylentilerin yayılması üzerine bölgede çıkarlarının zarar göreceğini düşünen kişiler arasında İtalyan sempatisi artmıştır. Suriye'nin kuzeyinin Türkiye'ye ilhakı söylentisi Suriye'nin krallık olacağı havadisleri İtalyan ajanları tarafından propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır.

Çalışma bütün bu olguları ortaya çıkarması açısından değerlidir. Çalışmanın temel handikapı Arap aleminde Türkiye karşıtı propagandanın tespit edilmesi noktasında ortaya çıkmıştır. Zira akademik çalışmalarda dil belirleyici bir unsurdur ve Arap basını Arap kaynaklarından değil Türk arşiv kaynaklarından ve süreli yayınlarından elde edilen bilgiler ışığında takip edilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda Hatay meselesinin çözümü sürecinde Arap basınının Türkiye yaklaşımı ve Arap basınında Türkiye aleyhinde propaganda faaliyeti Arap kaynaklarından yararlanılarak irdelenmeye muhtaçtır.

Kaynakça

1) Arşivler

a- Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE)

İDH (İkinci Dünya Harbi Koleksiyonu), (Kutu/Gömlek) 7/38, Tarih: 15.01.1937.

İDH, 8/65-1, Tarih: 10.06.1938.

İDH, 7/135-1, 10, Tarih: 10 Kasım 1938.

İDH, 7/138-1, Tarih: 25 Mayıs 1938.

İDH, 7/138-2 (tarih yok).

İDH, 7/140-1, 2, 3, 4, Tarih: 13 Haziran 1938.

İDH, 7/140-3, 4, Tarih: 13 Haziran 1938.

İDH, 7/140-5, Tarih: 13 Haziran 1938

İDH, 8/001-1, Tarih: 24 Ağustos 1938.

İDH, 8/001-2, 3, Tarih: 18 Ağustos 1938.

İDH, 8/001-3, Tarih: 18 Ağustos 1938.

İDH, 8/001-4, 001-5, 6, Tarih: 18 Ağustos 1938.

İDH, 8/018-1, Tarih: 20 Eylül 1938.

İDH, 8/066-1, Tarih: 23 Haziran 1938.

İDH, 8/26-1, 26-2, Tarih: 25 Ağustos 1938.

İDH, 8/26-1, Tarih: 25 Ağustos 1938.

İDH, 8/26-2,3, Tarih: 2-3 Eylül 1938.

İDH, 8/49-1, 2, Tarih: 7 Haziran 1939.

İDH, 8/49-2, Tarih: 7 Haziran 1939.

İDH, 8/54-1, 2, 3, Tarih: 8 Mayıs 1939.

İDH, 8/54-4, Tarih: 26 Nisan 1939.

İDH, 8/55-1, Tarih: 19 Nisan 1939.

İDH, 8/56-1, Tarih: 8 Nisan 1939.

İDH, 8/61-1, 2, Tarih: 13 Şubat 1939.

İDH, 8/61-3, Tarih: 13 Şubat 1939.

İDH, 8/62-1, 2, Tarih: 27 Ocak 1939.

İDH, 8/62-1, Tarih: 27 Ocak 1939.

İDH, 8/65-1, Tarih: 10.06.1938.

İDH, 8/68-1, Tarih: 23 Haziran 1938.

İDH, 8/81-1, 2, Tarih: 11 Haziran 1938.

b- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

(Fon/Kutu. Gömlek. Sıra) 30.10.0.0/224.510.12, Tarih: 4.7.1938.

BCA, 30.18.01.02/71.01.02, s. 4-5, Tarih: 8.12.1936.

BCA, 30.18.01.02/71.01.02, s. 1-3, Tarih: 31.12.1936.

BCA, 30.18.1.2/71.4.15, s. 5, Tarih: 12.01.1937.

BCA, 30.18.1.2/71.4.15, s. 1-4, Tarih: 19.01.1937.

BCA, 30.18.1.2/71.4.15, Tarih: 20.01.1937.

BCA, 30.18.01.02/82.9.6, Tarih: 16 Şubat 1938.

BCA, 30.18.01.02/82.14.10, Tarih: 22.02.1938.

BCA, 30.18.12.2/83.51.11, Tarih: 10.06.1938.

BCA, 30.10.0.0/224.510.12, s. 6-7, Tarih: 04.07.1938.

BCA, 30.10.0.0/224.510.12, s.11, Tarih: 04.07.1938.

BCA, 30.10.0.0/224.510.12, Tarih: 04.07.1938.

BCA, 30.10.0.0/224.511.7, Tarih: 13 Temmuz 1938.

BCA, 30.10.0.0/49.321.11, Tarih: 18.08.1938/03.09.1938.

BCA, 30.10.0.0/225.515.17, s. 1-3, Tarih: 31 Mayıs 1939.

2-Yayınlanmış Belgeler

Düstur, 3. Tertip, C. 2, (10 Mart 1337-28 Şubat 1338), Milliyet Matbaası, İstanbul 1929.

Hatay Devleti Millet Meclisi Zabıtları, (Hazırlayan Mehmet Tekin), Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2009.

3-Kitap ve Süreli Yayınlar

AKÇORA, Ergünöz, “Hatay’ın Anavatan’a İlhakının Türk Dış Politikasındaki Yeri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XI, S. 32, (Temmuz 1995), s. 379-405.

- ASKER, Ahmet, “Misak-ı Milli’den Anavatan’a: Sancak Meselesi ve Çözümü”, *Yeni Türkiye Misak-ı Millî Özel Sayısı*, S. 93, 2017, s. 1105-1116.
- ATABEY, Figen, “Hatay’ın “Anavatan’a Katılma Süreci”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 7, (Temmuz 2015), s. 192-209.
- AYÇİÇEK, Mehmet, “Antakya Şehri’nin Sosyal ve Ekonomik Durumu (1865-1866)”, *Hatay Araştırmaları III*, (Editörler; Ahmet Gündüz, Haydar Çoruh), Kültür Bakanlığı Yay., Hatay 2017, s. 89-106.
- AYDIN, Mithat - AKSEKİ, Cengiz, “Türk Ulusal Basınına Göre 1938’de Hatay ve Atatürk’ün Ölümünün Hatay’daki Yansımaları”, *Belgi*, S. 15 (Kış 2018/I), s. 656-679.
- “Beyrut Mektupları: Bir Şam Gazetesinin İleri Sürdüğü Yaveler”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5100, 25 Temmuz 1938, s. 7.
- “Beyrut Mektupları: Suriyeyi Altüst Eden Korkunun Mahiyeti Nedir”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5043, 29 Mayıs 1938, s. 7.
- BUDAK, Mustafa, *Misak-ı Milli’den Lozan’a*, Küre Yay., Beşinci Baskı, İstanbul 2014.
- BOYRAZ, Burak-CANTÜRK, Ali, “Amerika Birleşik Devletleri Örnekleminde İkinci Dünya Savaşı Dönemi Askeri Propaganda Posterleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 33, s. 496-503.
- C.T., “Arap Aleminde Mukabil Propaganda Yapmalıyız”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5069, 24 Haziran 1938, s. 1, 8.
- DAĞISTAN, Adil - SOFUOĞLU, Adnan, *İşgalden Katılma Hatay “Atatürk’ün Dış Politika Zaferi”*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2008.
- DAVER, Abidin, “Hatay Seçiminde Tek Çıkar Yol Doğru Yoldur”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5026, 12 Mayıs 1938, s. 1, 3.
- DAYI, Esin, “Hatay Devleti ve Hatay’ın Anavatanına Katılması”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 19, Erzurum, 2002, s. 331-340.
- “Delege Garo Azledildi”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5049, 4 Haziran 1938, s. 1, 7.
- ERDEN, Ömer, *Fransa-Suriye Kısacasında Hatay*, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2015.
- “Fransa’dan Nihayet Mantıklı Bir Ses Yükseldi”, *Cumhuriyet*, Sayı: 4989, 5 Nisan 1938, s. 3.
- “Fransızların Şekaveti; Hatay Türklerini Ekalliyete Bırakmağa Uğraşıyorlar”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5037, 23 Mayıs 1938, s. 1, 5.
- “Hakkımızdan Eminiz, Oryan’ın Bir Yazısı Fransa’nın Gizli Maksadını Açığa Vuruyor”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5031, 17 Mayıs 1938, s. 1, 7.
- “Hatay Davası ve İtalya”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5090, 15 Temmuz 1938, s. 1, 6.
- “Hatay İntihab Kontrol Heyeti Antakya’da”, *Cumhuriyet*, Ondördüncü Yıl, Sayı: 5009, 25 Nisan 1938, s. 3.
- “Hatay’da Neler Oluyor?”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5034, 20 Mayıs 1938, s. 1, 3.
- “Hatayda Türk Aleyhtarlığı”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5023, 9 Mayıs 1938, s. 1, 3.
- “Hatayın Feryadı”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5026, 12 Mayıs 1938, s. 1, 7.

- HATİPOĞLU, Süleyman, *Milli Mücadele ve Anavatana Katılım Sürecinde Hatay*, Pegem Akademi, Ankara 2012.
- “Hükümet Hatay’ı İfsad Eden Komisyon İle Her Türlü Münasebatımızın Kesildiğini Bildirdi”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5067, 22 Haziran 1938, s. 1, 7.
- KARAKOÇ, Ercan, “Atatürk’ün Hatay Davası”, *Bilig*, S. 50, Yaz, 2009, s. 97-118.
- KÖNİ, Hasan, “Hatay Sorununa Yeni Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C. 1, S. 4, (1989), s. 535-539.
- MELEK, Abdurrahman, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, TTK Yay., Ankara 1991.
- “Mühim Kararlar”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5066, 21 Haziran 1938.
- Nadir Nadi, “Türk Tezi Zafere Kavuşacak”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5066, 21 Haziran 1938, s. 1, 3.
- ÖZKAYA DUMAN, Olcay, “Kaleminden Kelama Sancak’ta Bir Dil Atölyesi ve Anadil Savunması “Yeni Mecmua” (1928-1930)”, *Hatay Tarihi ve Kültürü Üzerine Araştırmalar I, Dr. Mehmet Tekin Armağanı*, (Editörler: Sacit Uğuz, Bülent Arı), Mustafa Kemal Üniversitesi Yay., Hatay 2016, s. 204-221.
- PAYASLI, Volkan, “Halkevlerinin Hatay’daki Faaliyetleri ve Hatay’ın Türkiye’ye Katılım Süreci Üzerindeki Rolü Üzerine Bir Değerlendirme (1937-1939)”, *International Journal of History Studies*, C. 3, S. 1, Yıl: 2011, s. 217-235.
- PEHLİVANLI, Hamit – SARINAY, Yusuf - YILDIRIM, Hüsamet, *Türk Dış Politikasında Hatay*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yay., Ankara 1991.
- PEHLİVANLI, Hamit, “Çanakkale Muharebeleri Sırasında Müttefiklerin Propagandası ve Karşı Propaganda”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. VII, S. 21, (Temmuz 1991), s. 535- 552.
- SARINAY, Yusuf, “Atatürk’ün Hatay Politikası II (1938-1939)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XII, S. 35, (Temmuz 1996), s. 407–454.
- SAYGI, Tarık, “Lozan Anlaşmasında Musul Sorunu ve Hatay Meselesi”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 5, S. 10, (Mart 2016), s. 157-174.
- SOYSAL, İsmail, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye’nin Siyasal Anlaşmaları (1920-1945)*, C. I, 2. Baskı, TTK Yay., Ankara 1989.
- SÖKMEN, Tayfur, *Hatay’ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, TTK. Yay., 2. Baskı, Ankara 1992.
- “Sulh Meşalesi Mi?, Politika Aleti Mi?”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5067, 22 Haziran 1938, s. 1, 7.
- “Suriye Matbuatının Hedefi”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5062, 17 Haziran 1938, s. 1, 7.
- ŞENER, Bülent, “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasında Çok Yönlü Bir İnce Diplomasi Uygulaması: Siyasal, Hukuksal ve Askerî Boyutlarıyla Hatay’ın Türkiye’ye Katılması Süreci (1921-1939)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 34, S. 97, (Bahar 2018), s. 319-178.
- TEKER, M., “Mısır Mektupları: Türk Aleyhtarı Arap Propagandası Genişledi”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5083, 8 Temmuz 1938, s. 5.

- TÜYLÜ TURAN, Esin, “Ulus ve Cumhuriyet Gazetelerine Göre Hatay Sorunu ve Hatay’ın Anavatana Bağlanması”, *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl 2, No. 1, (Mart 2017), s. 284-312.
- Yunus Nadi, “Cenub Hududumuzun Ötesinde Vaziyetin Hakikati”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5032, 18 Mayıs 1938, s. 1, 7.
- Yunus Nadi, “Hatayda Seçim Başladı”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5023, 9 Mayıs 1938, s. 1, 3.
- Yunus Nadi, “Hatayda Son Safha İle Karşı Karşıya”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5033, 19 Mayıs 1933, s. 1, 7.
- Yunus Nadi, “Yeni Zihniyet Önünde Müstakil Hatay”, *Cumhuriyet*, Sayı: 5060, 15 Haziran 1938, s. 1, 3.

Ekler

Ek-1 Hatay'da Mebus Seçimi ve Halep İs'afı Muhacirin Cemiyeti Hakkında 18.08.1938 Tarihli Malumat

ATASE, İDH, 8/001-4, Tarih: 18 Ağustos 1938.

Ek-2 Fransızların Hatay'da Türkiye Aleyhine Propagandası Hakkında

17-129

T. C.
Genelkurmay Başkanlığı
Şifre Amirliği
Sayı: 4279

Çıktığı yer: Kayseri
Tarih : 8-4-39
" V. : 9-4-39
No. : 394
Açan : H.K-Çacıoğlu

Genelkurmay Başkanlığına

I- Albay Kola Fevkalade murahhas Cevat Açıkalına şunları söylemiştir :

Hatayın Türkler tarafından ilhakı teşebbüsü vaki olursa derhal silâhla mukabele edilmesinin Berut K. na emir edildiği fakat kendisinin verdiği teminat üzerine Hataydaki Fransız kuvvetlerinin bu maksatla takviye için tahsis edilen kuvvetlerin Laskiyede bulundurulduğu .

2- Fransızlar Hatayda su mevzular üzerinde propaganda yapmaktadırlar .

A- Fransız mandası Hatayda devam edecektir .
B- Hatayın Türkiyeye ilhakı mevzuubahs değildir .
C- İskenderondaki Fransız menafiini korumak üzere bir Fransız zırhlısı ile torpidosu gelecektir .

Reyhaniyeden Kürtdağına gönderilen çerkes Bl.lerine bir Cezair Bl.getirilmişdir .

4- Albay Kola 7-nisan-39 da Ankaraya hareket etmiştir .
5- 8-4-39 gün ve l.s.394 sayı ile Gnkur.Bşk.ve Konya Or.Mf. arz edilmiştir .

Kork.
M. Ergüder

10-4-939
57201
H.K. VIII

9- nis - 939